

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**PSYKOLOGINEN VAIKUTTAMINEN VENÄLÄISESSÄ SODAN-
KÄYNTIOPISSA**

Kandidaatintutkielma

Kadettialikersantti

Valtteri Eskelinen

Kadettikurssi 96.

Panssariopintosuunta

Huhtikuu 2012

Kurssi Kadettikurssi 96.	Opintosuunta Panssariopintosuunta
Tekijä Kadettialikersantti Valtteri Eskelinen	
Opinnäytetyön nimi Psykologinen vaikuttaminen venäläisessä sodankäyntiopissa	
Oppiaine, johon työ liittyy Johtaminen	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto
Aika Huhtikuu 2012	Tekstisivuja 29 Liitesivuja 0
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Naton ja venäläisten näkemykset ja määritelmät informaatio- ja psykologisesta vaikuttamisesta poikkeavat toisistaan terminologisesti. Toimintatavoissa ja käytännön vaikutuskeinoissa on silti samankaltaisuuksia, vaikka ne käsittävätkin informaatio- ja psykologisen vaikuttamisen kokonaisuudet hieman eri tavalla. Suomi on osana Euroopan Unionia omaksunut länsimaiset arvot ja tekee tiivistä yhteistyötä Naton kanssa. Tutkimuksessa esitellään yleisellä tasolla Naton määritelmiin perustuen Venäjän suorittamia informaatio- ja psykologista vaikuttamista venäläisen sodankäyntiopin mukaisesti. Tutkimuksessa on valittu länsimainen tapa tarkastella ja analysoida psykologista vaikuttamista, koska se on Suomen ulkopoliittiseen linjaan viitaten tarkoituksenmukaista tulevaisuuden kannalta. Tutkimuksessa esitellään tapausesimerkkeinä Viron ja Venäjän välinen patsaskiista ja Venäjän ja Georgian välinen sota psykologisen vaikuttamisen kannalta.</p> <p>Tutkimus on luonteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen. Tutkimusmenetelmänä käytetään teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aikaisempi tieto eli teoria toimii apuna ja ohjaa analyysin etenemisessä. Tutkimuksessa hyödynnetään paljon Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen tuotantoa sekä Naton ja Venäjän julkaisemia korkean tason toiminnan ohjauksen asiakirjoja.</p> <p>Naton näkemyksen mukaan informaatio- ja psykologiset operaatiot suoritetaan prosessimaisesti tiettyyn sotilaalliseen operaatioon liittyen. Psykologinen vaikuttaminen on myös olennainen osa venäläistä kokonaisvaltaista lähestymistapaa nähdä Venäjän valtio psykologisen vaikuttamisen pääasiallisena tuottajana. Venäjän näkemyksen mukaan politiikka on sota, jota johdetaan korkeimmalta kansalliselta taholta. Viron ja Venäjän välisessä patsaskiistassa ja Venäjän ja Georgian välisessä sodassa venäläisten suorittamat informaatio- ja psykologiset operaatiot ilmensivät hyvin venäläistä sodankäyntioppiä ja psykologista vaikuttamista. Venäjä pyrki vaikuttamaan Viroon kokonaisvaltaisesti informaatio- ja psykologisten avaintoimien ja nosti tapahtuman korkealle kansainväliselle tasolle. Viiden päivän sodassa Venäjä käytti myös kineettisiä suorituskykyjä informaatio- ja psykologisten avaintoimien tueksi.</p> <p>Psykologinen vaikuttaminen on aina kuulunut ihmisten sekä eläinten väliseen vuorovaikutukseen. Sen takia on luonnollista, että samoja keinoja käytetään myös valtioiden, kansojen ja ihmisryhmien välisissä suhteissa, kuten myös aseellisissa konflikteissa. Venäjä käyttää häikäilemättömästi psykologisen vaikuttamisen keinoja myös ulkopoliittisessa toiminnassaan sodankäyntioppinsa mukaisesti.</p>	
<p>AVAINSANAT psykologinen vaikuttaminen, informaatio- ja psykologiset operaatiot, informaatio- ja psykologinen sodankäynti, sodankäyntioppi</p>	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN TEORIATAUSTA	2
2.1 Tavoite ja tutkimusmenetelmät	2
2.2 Aihealueen rajaus	3
2.3 Tutkimuskysymykset	4
2.4 Aiempi tutkimus.....	4
2.5 Käsitteet ja määritelmät.....	5
3. SODANKÄYNTI JA PSYKOLOGINEN VAIKUTTAMINEN	8
3.1 Kineettistä vaikuttamista tahtoon taivuttamiseksi.....	8
3.2 Propagandasta informaatio-operaatioihin	9
3.3 Psykologiset operaatiot osana Naton informaatio-operaatioita.....	11
3.4 Strateginen kommunikaatio kokonaisvaltaisena lähestymistapana	14
4. VENÄLÄINEN SODANKÄYNTIOPPI JA PSYKOLOGINEN VAIKUTTAMINEN.....	15
4.1 Venäläistä sodankäyntioppia historiasta nykypäivään.....	15
4.2 Venäläinen näkemys psykologisesta vaikuttamisesta: informaatio-psykologinen sota.	17
4.3 Suorittavat tahot: Valtion ja viranomaisten ohjaamaa toimintaa	21
5. PSYKOLOGINEN VAIKUTTAMINEN VIRON PATSASKIISTASSA JA GEORGIAN SODASSA	23
5.1 Viron ja Venäjän välinen patsaskiista vuonna 2007	23
5.2 Venäjän ja Georgian välinen sota vuonna 2008.....	25
6. YHDISTELMÄ.....	27
LÄHTEET	

PSYKOLOGINEN VAIKUTTAMINEN VENÄLÄISESSÄ SODANKÄYNTIOPISSA

1. JOHDANTO

Maailman kehitystä leimaa nykyään ideologisen vastakkainasettelun, alemman tason valtioiden tai niiden muodostamien ryhmittymien taloudellisen, poliittisen ja sotilaallisen vaikutusvallan heikkeneminen. Toiset valtiot kilpailevat kokonaisvaltaisesta valta-asemasta multipolaarisessa ja globalisoituneessa maailmassa. Nouseva kehityssuunta on voiman käytön lisääntyminen Venäjän lähialueilla. Nykyinen olemassa oleva järjestys ja kansainvälinen turvallisuustilanne ei takaa tasavertaista turvallisuutta kaikille valtioille. Konventionaalisten aseiden käytävän suursodan mahdollisuuden pienenemisestä huolimatta sotilaalliset vaarat Venäjän lähialueilla voimistuvat.

Katkelma on karkea suomenkielinen käännös Venäjän uusimmasta sotilasdoktriinista, joka julkaistiin vuonna 2010. Kyseisen katkelman sisältö ei luo kuvaa toiveikasta ja optimistista maailmankuvaa. Tällaisella kirjoitustyyllillä Venäjä haluaa todennäköisesti oikeuttaa muiden valtioiden silmissä asevoimiensa jatkuvan valmiuden ylläpidon ja kehityksen. Venäjän viittauksella kamppailuun valta-asemasta globalisoituneessa maailmassa voidaan kuitenkin tulkita, että valta-asemaa ei voida saavuttaa ainoastaan sotilaallisella voimalla, vaan kansainvälisillä foorumeilla asenteisiin ja mielikuviin vaikuttamalla. Tässä astuvat kuvaan psykologisen vaikuttamisen ja informaatio­sodankäynnin keinot.

Venäläisten mukaan informaatio-sotaa käydään jatkuvasti maailmanlaajuisesti joukkotiedotusvälineissä ja informaatio-sodan keinoista on tullut pysyvä käytäntö kansainvälisessä kanssakäymisessä. Tietotekniikan kehittyminen ja sen helppo saatavuus aiheuttaa tuskaa Venäjällä, koska Venäjä pelkää kansalaistensa altistuvan vihamieliselle psykologiselle vaikuttamiselle. Venäjä käsittää velvollisuudekseen suojella kansalaisiaan parhaaksi katsomallaan tavalla, mikä taas saattaa vaikuttaa epäilyttävältä ulkopuolisten silmissä. Venäjä noudattaa toimintansa pitkälti neuvostoperinteen mukaisia toimintatapoja, joiden mukaan valtion tulee kasvat-
taa henkisesti yhtenäinen ja ideologiaan luottava kansa.

Psykologisella tavalla vaikuttamista on aina ollut niin eläinten kuin ihmisten välisissä ja keskinäisissä kohtaamisissa. Lapsi tai arka aikuinen saattaa pelätä pienenkin koiran haukuntaa, mutta koiran isännän uhkaava käytös aiheuttaa koirassa itsessään alistumista ja vahvemman osapuolen tunnustamista. Psykologista vaikuttamista on täten aivan luonnollista käyttää valtioiden välisessä kanssakäymisessä, sillä presidentit, pääministerit ja tavalliset kansalaiset ovat loppujen lopuksi tavallisia ihmisiä kaikkine vahvuuksineen, heikkouksineen ja tarpeineen.

2. TUTKIMUKSEN TEORIATAUSTA

2.1 Tavoite ja tutkimusmenetelmät

Naton ja venäläisten näkemykset ja määritelmät poikkeavat toisistaan informaatio-sodankäynnin ja psykologisen vaikuttamisen termejä käytettäessä. Toimintatavoissa ja käytännön vaikutuskeinoissa on silti samankaltaisuuksia Naton ja Venäjän välillä, vaikka ne käsittävätkin informaatio-sodankäynnin sekä psykologisen vaikuttamisen kokonaisuudet hieman eri tavalla. Suomi on omaksunut osana Euroopan Unionia länsimaiset arvot ja tekee tiivistä yhteistyötä Naton kanssa. Tässä tutkimuksessa on valittu länsimainen tapa tarkastella ja analysoida psykologista vaikuttamista, koska se on Suomen ulkopoliittiseen linjaan viitaten tarkoituksenmukaista tulevaisuuden kannalta. Tutkimuksessa esitellään yleisellä tasolla Naton määritelmiin perustuen Venäjän suorittamia informaatio-operaatioita ja psykologista vaikuttamista venäläisen sodankäyntiopin mukaisesti tapausesimerkkien valossa.¹

Tämä tutkimus on luonteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen. Tutkimusmenetelmänä käytetään teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa teorit muodostetaan aineiston pohjalta ja teorialähtöisessä teemoitellaan, tyypitellään ja lajitellaan teorian

¹ Heiskanen (2000), s. 5. ”Jatkossa yhdysvaltalainen käsitteistö ja lähestymistapa tulee yhdistää venäläiseen strategiaan.”

mukaan. Teoriaohjaava sisällönanalyysi on näiden kahden yhdistelmä, joka antaa tutkijalle vapauden yhdistellä mielensä mukaan. Aikaisempi tieto eli teoria toimii apuna ja ohjaa analyysin etenemisessä. Analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava, vaan uusia ajatusuria aukova. Ajatteluprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit. Postmodernissa tutkimuksessa tämä nähdään toimivana päättelyn muotona.²

Puhuttaessa teoriaohjaavan analyysin päättelyn logiikasta kyse on usein abduktiivisesta päätelystä.³ ”Abduktiivisuus tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että tietoa ei ole haettu induktiivisesti normaalitieteen tapaan palasista kokoamalla tai deduktiivisesti jonkin teorian avulla teemoitellen, vaan olemassa olevaan asiantuntijuuteen tukeutuen”⁴. Analysoitavat teemat ovat muodostuneet aiemman tiedon sekä aineiston järjestelyn pohjalta, ja ne ovat jäsenneet alaluokiksi pääluvuissa 3 ja 4. Aineistoa käsitellään teemojen kautta siten, että käsiteltävissä aiheissa pitäydytään yleisellä tasolla. Joitain yksityiskohtia on otettu tarkasteluun niiden olennaisuuden tai kiinnostavuuden vuoksi. Kirjoittaja ei ole kokemuksensa perusteella vielä asiantuntijan tasolla. Pyrkimys hyvään tieteelliseen käytäntöön ja asiantuntijanomaiseen näyttöön tässä tutkimuksessa jääköön siis lukijan arvioitavaksi.

2.2 Aihealueen raja

Tässä tutkimuksessa käsitellään psykologista vaikuttamista yleisellä tasolla ja sitä, miten läntinen maailma sekä Nato ovat muokanneet käsitteistöä tarpeiden ja kehityksen mukaan. Tästä syystä on perusteltua käsitellä psykologista vaikuttamista pidemmältä ajanjaksolta. Venäläistä tapaa suorittaa psykologista vaikuttamista on tarkasteltava Venäjän näkemyksestä käsittää psykologinen vaikuttaminen valtion kokonaisvaltaiseksi tehtäväksi, jotta pystytään välttämään ”kansakunnan totaalinen tuho”. Tämä käsitys juontaa juurensa Neuvosto-Venäjän ajoilta⁵.

Venäjän 5.2.2010 hyväksytty sotilasdoktriini ja historia sotataidon kehittämisessä vaikuttavat sodankäyntiopin käsitteen muodostamiseen. Koska sodankäyntiopin käsite liitetään tässä osaksi Venäjää ja sen tapaa toimia, tarkastellaan tutkimuksessa Venäjälle ominaista tapaa määrittellä sodankäyntioppiaan ja toteuttaa sitä. Tutkimuksessa huomioidaan myös Venäjän näkemys Natosta⁶, mikä vaikuttaa Venäjän tapaan käydä sotaa.

² Tuomi, Sarajärvi (2009), s. 97.

³ Tuomi, Sarajärvi (2009), s. 97.

⁴ Sirén (2011), s. 6.

⁵ Sirén (2012), s. 109.

⁶ Venäjän Sotilasdoktriini (2010), kohta 8a.

Tapausesimerkeiksi Venäjän tavasta suorittaa informaatio-operaatioita ja psykologista vaikuttamista on valittu Viron ja Venäjän välinen patsaskiista vuonna 2007 ja Venäjän ja Georgian välinen sota vuonna 2008. Patsaskiista ei sinällään ollut varsinaista sodankäyntiä varsinkaan sanan aseellisessa merkityksessä, mutta tapaus sisältää paljon informaatio-operaatioita ja psykologisen vaikuttamisen elementtejä. Yhteistä molemmille tapausesimerkeille on se, että tärkeimpänä psykologisen vaikuttamisen toteuttajina Venäjällä eivät ole olleet sotilaalliset yksiköt, vaan Venäjän hallinto, mediatalot ja poliittiset aktiivit.

2.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen päätutkimuskysymys on seuraava:

Miten psykologinen vaikuttaminen ilmenee venäläisessä sodankäyntiopissa?

Päätutkimuskysymykseen pyrin löytämään vastauksen apukysymysten avulla, jotka ovat:

- Mitä on psykologinen vaikuttaminen Naton näkökulmasta?
- Mitä on venäläinen sodankäyntioppi?

Apukysymysten avulla määriteltyjen teorioiden pohjalta tutkin tapausesimerkkeinä Viron patsaskiistaa vuodelta 2007 ja Georgian sotaa vuodelta 2008, joiden perusteella teen päätelmäni venäläisestä psykologisesta vaikuttamisesta venäläisen sodankäyntiopin mukaisesti.

2.4 Aiempi tutkimus

Aiheeseen liittyvät alkuperäislähteet ovat vaikeasti saatavilla ja ne ovat pääasiassa venäjänkielisiä. Venäläisistä lähteistä tehdyt käännökset ja tutkimukset ovat toisen käden tietoa. Lisäksi informaatio-operatiivisen toimintaympäristön kompleksisuudesta johtuen lähteiden todenperäisyyteen tulee suhtautua erityisen kriittisesti. Yleisesti tämä johtuu halusta salata informaatio-operatiiviset toimintatavat ja -periaatteet muilta osapuolilta.

Tässä tutkimuksessa hyödynnetään paljon Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen tuotantoa, josta osa on hyvinkin tuoretta. Psykologisiin operaatioihin ja informaationsodankäyntiin liittyvät teokset on tehty 2000-luvun taitteessa, mutta niissä esitetyjä asioita voidaan pitää

edelleen paikkansa pitävinä. Everstiluutnantti ja valtiotieteiden tohtori Torsti Sirénin toimittamat kirjat ovat tämän päivän tuotteita, joista viimeisin julkaisu on vuodelta 2011.

Naton julkaisemien dokumenttien luotettavuutta arvioitaessa niiden todenperäisyyttä on vaikea kyseenalaistaa. Tämä johtuu näiden asiakirjojen ja doktriinien perustavanlaatuisesta asemasta. Niitä tarkasteltaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon niiden kirjoittaminen ja muotoilu. Vaikka ne edustavat Naton jäsenvaltioiden yhteistä linjaa, ne ovat tiettyjen Naton asettamien työryhmien kirjoittamia dokumentteja, joiden sisällöstä ei ole välttämättä päästy yksimielisyyteen.

Venäjän sotilasdoktriinia ja Venäjän informaatioturvallisuuden doktriinia voidaan Naton asiakirjojen tavoin pitää luotettavana lähteenä sen asemaan perustuen. Ne ovat myös internetlähteistä ainoat, jonka todenperäisyyteen voidaan suhtautua luotettavasti. Venäjän sotilasdoktriini-asiakirjan venäjänkielisyydestä johtuen se on tutkimustyötä varten käännetty Google Translacen avulla, joka kykenee kääntämään tekstin riittävällä tarkkuudella. Käännökseen ei voi suhtautua täydellä luottamuksella, mutta nykypäivän informaatiokeskeisessä maailmassa osaan tarjottavista palveluista on voitava luottaa. Olisi todella vaivailloista, mikäli esimerkiksi jokin sähköistä pankkipalvelua käyttävä henkilö joutuisi arvioimaan palvelun luotettavuuden jokaisella käyttökerralla.

Tähän tutkimukseen on valittu ainoastaan sellaisia lähteitä, joiden luotettavuus on arvioitu vahvaksi. Kaikki nämä lähteet ovat myös julkisia, jolloin tutkimuksen ulkopuolisten toimijoiden on mahdollista tutustua lähteisiin ja arvioida niiden luotettavuutta.

2.5 Käsitteet ja määritelmät

Käsitelmäärityksessä avataan ja määritellään keskeisimmät käsitteet. Käsitelmääritys on välttämätöntä tutkimuksen kokonaiskuvan muodostamiseksi ja ymmärtämiseksi. Osa tutkimuksesta kannalta keskeisistä käsitteistä on määritelty omissa kappaleissaan. Varsinkin Natosta ja länsimaisista asevoimista puhuttaessa lyhenteiden käyttö on runsasta. Niiden ymmärtäminen nopeuttaa lukemista ja vähentää kirjoittamisen tarvetta. Tässä tutkimuksessa käsitteiden lyhenteet on esitetty asiakokonaisuuksien yhteydessä.

Suomen puolustusvoimilla on määritelmärekisteri, jossa on määritelty sotilaalliseen kontekstiin liittyviä käsitteitä tietyllä tavalla. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin tarkoituksenmukaista

käyttää Naton määritelmiä, koska niiden perusteella analysoidaan Venäjän tapaa psykologiseen vaikuttamiseen tapausesimerkeissä.

Psykologinen vaikuttaminen

Jokainen eleemme, ilmeemme, käyttäytymisemme, pukeutumisemme ja äänensävyämme on psykologista vaikuttamista, jolla pyritään vaikuttamaan haluamamme kohdehenkilöön tai yleisöön. Sotilaallisessa mielessä psykologisen vaikuttamisen kohteena on vastustaja, johon kohdistettavien keinojen tavoitteena on alentaa joukkojen taistelutahtoa informaatio- ja sota-ikäisen eri keinoin, erityisesti levittämällä tietoa, joka vaikuttaa kohteen tunteisiin aiheuttaen muun muassa pelkotiloja, epäröintiä ja stressiä. Psykologinen vaikuttaminen on siis mitä tahansa omaa toimintaa, jonka tarkoituksena on vaikuttaa kohteen psyykeen ja näin saada aikaan ennalta haluttu vaikutus.

Informaatio-operaatiot (InfoOps)

Nato määrittelee informaatio-operaatiot sellaisiksi sotilasympäristöön liittyviksi toimenpiteiksi, joilla pyritään vaikuttamaan vastustajan, potentiaalisten vastustajien sekä muiden mahdollisten kohdeyleisöjen tahtoon, tilannetietoisuuteen sekä kykyyn.⁷ Informaatio-operaatioilla tarkoitetaan sotilaallisten, ei-tappavien suorituskykyjen kokonaisuutta, jolla voidaan tukea kineettistä vaikuttamista, tai jota kineettinen vaikuttaminen tukee⁸. Informaatio-operaatioihin sisältyy eri avaintoimintoja, kuten psykologiset operaatiot, sekä tukevia toimia. Informaatio-operaatiot käsittävät pääasiassa viestintää ja informaation hallintaa, sekä sen turvallisuutta koskevia toimialoja. Vastustajalle syötettävien tietojen ja havaintojen perusteella pyritään osoittamaan oman puolen ylivoimaisuus kaikilla tavoilla, ja samalla säilyttää oman toiminnan vapaus.

Sodankäyntioppi

Sotataito käsittää opin asevoimien käyttämisestä valtion turvallisuuden ja eheyden takaamiseksi⁹. Sodankäyntiopilla tarkoitetaan yleensä kirjattua toimintamallia, jossa määritellään asevoimien käytöstä ja käyttöperiaatteista erilaisia mahdollisia uhkia vastaan, tai miten asevoimia muutoin voidaan käyttää. Sodankäyntioppi laaditaan yleensä jossain määrin tulkinnanvarai-

⁷ Nato (2007), kohta 6; myös Sirén (2011), s. 205.

”Info Ops is a military function to provide advice and coordination of military information activities in order to create desired effects on the will understanding and capability of adversaries, potential adversaries and other North Atlantic Council approved parties in support of Alliance mission objectives.”

⁸ Sirén (2011), s. 4.

⁹ Mäkelä (2008), s. 252.

seksi ja toimintaa ohjaavaksi, jolloin sitä voidaan soveltaa toiminnan kaikilla tasoilla. Näin on tehty esimerkiksi Venäjän 5.2.2010 hyväksymän sotilasdoktriinin osalta.

Refleksiivinen kontrolli

Refleksiivinen kontrolli on venäläinen muiden ihmisten päätöksiin vaikuttamisen teoria. Refleksiivinen tarkoittaa vaistonvaraista, ei-harkittua. Kontrolli puolestaan tarkoittaa mahdollisuutta hallita jotain toimintaa. Toisin sanoen luodaan sellainen toimintamalli, jossa annetaan vastustajalle joko väärää tai osittaista tietoa, disinformaatiota, siten, että se reagoi halutulla tavalla tajuamatta tullakseen manipuloiduksi. Päämääränä on saada informaatiota manipuloimalla vastustaja tekemään oman toiminnan kannalta haluttu päätös.¹⁰ Refleksiivistä kontrollia käytetään sotilaallisen toiminnan kaikilla tasoilla sekä diplomatiassa, valtakunnan mediassa, asevoimissa ja taloussuhteita hoidettaessa¹¹.

¹⁰ Saarelainen (1999a), s. 58.

¹¹ Sirén (2012), s. 109.

3. SODANKÄYNTI JA PSYKOLOGINEN VAIKUTTAMINEN

3.1 Kineettistä vaikuttamista tahtoon taivuttamiseksi

Psykologinen vaikuttaminen on osa luonnollista ihmisten välistä kanssakäymistä. Täten se on myös osa sodankäyntiä, jolla pyritään vaikuttamaan vastustajan erityisesti tahtoon, tilannetietoisuuteen ja kykyyn¹². Aiemmin psykologisen vaikutuksen kohteita ei ole määritelty näin yksiselitteisesti ja kategorisesti, mutta psykologinen vaikuttaminen sodankäynnin oleellisena osana on tiedetty jo tuhansia vuosia. Uudet aseet sotanorsuista panssarivaunuun ovat aina herättäneet pelkoa vastapuolen tavallisessa rivimieheessä. Joukkoja on nimetty mahtipontisesti Rooman ajoista nykypäivään saakka itsetunnon kohottamiseksi. Voidaan siis väittää, että kaikilla sanoillamme ja teoillamme on psykologisen vaikuttamisen sisältävä elementti¹³.

Kineettisen vaikuttamisen (fyysisen tuhoamisen) tarkoituksena on tuhota fyysisesti vastustajan johtamismahdollisuudet tuhoamalla henkilöstöä, laitteita, materiaalia ja rakennuksia. Tällä tavoin toimimalla pyritään puhtaasti tuhoavien vaikutusten lisäksi vaikuttamaan vastustajan tilannetietoisuuteen ja tahtoon.¹⁴ Fyysisellä tuhoamisella on voimakas psykologinen vaikutus, jolla yritetään pakottaa vastustaja alistumaan. Yleensä onnistuminen on kyseenalaista, sillä useimmiten selviytymisen jälkeen kohteeksi joutunut osapuoli siirtyy vastatoimien käyttämiseen aiheutetuista tuhoista välittämättä. Lisäksi mahdolliset sivulliset uhrat lisäävät katkeroitumista ja vaikuttavat kineettisten suorituskykyjen käyttäjän julkisuuskuvaan.

Äärimmäisinä esimerkkeinä kineettisten suorituskykyjen käytöstä voidaan mainita kaupunkien massamaiset pommitukset toisessa maailmansodassa sekä ydinaseen käyttö Japania vastaan. Uusien aseiden tehokkuus perustui todelliseen suorituskykyyn sekä niiden aiheuttamaan psykologiseen pelotteeseen. Panssarivaunujen ilmestyttyä taistelulentäille ne saattoivat aiheuttaa joillekin sotilaille kuvan vihollisen voittamattomasta konearmeijasta. Kuinka tuhota alati kestävämpiä panssarivaunuja ilman kunnon aseistusta tai selvitä ydinaseistettua valtiota vastaan?

¹² Nato (2009a), kohta 0108; myös Sirén (2011) s. 199.

¹³ Sirén (2011), s. 200.

¹⁴ Nato (2009a), kohta 0127.

3.2 Propagandasta informaatio-operaatioihin

”Mielikuvat ovat tärkeämpiä kuin totuus.”¹⁵

Fyysistä keinoa helpompi tapa saada toinen osapuoli taipumaan omaan tahtoonsa on psykologinen vaikuttaminen. Sanat, kuvat ja teot saavat helpommin ihmiset puolelleen kuin fyysisellä väkivallalla uhkailu. Propaganda-termi on lähtöisin latinan propagare-verbistä, joka tarkoittaa levittämistä¹⁶. Paavi Gregorius XV perusti vuonna 1622 uskonlevittämisneuvoston, jonka tarkoitus oli välittää katolisen kirkon uskoa ja oppia¹⁷. Nykyään propaganda yhdistetään totalitäärisiin ja autoritäärisiin valtioihin, joiden median käyttö perustuu oman valtion, kansakunnan tai ideologian korostamiseen ja muiden halventamiseen. Propaganda nähdään valheellisena ja manipuloivana, joten sitä käytetään lähinnä kuvattaessa vastustajan vihamielistä sanoman levittämistä. Kuuluisimpia esimerkkejä propagandan käyttäjistä niin omiin kuin vihollisen joukkoihin ovat Natsi-Saksan Joseph Goebbelsin Propagandaministeriö¹⁸ ja Neuvostoliiton vuonna 1920 perustettu Agitointi- ja Propagandahallinto¹⁹.

Toiseen maailmansotaan mennessä propaganda oli saanut terminä negatiivisen merkityksen, jolloin alettiin puhua psykologisesta sodankäynnistä.²⁰ Keinot ja välineet eivät sinänsä muuttuneet, mutta termiä muuttamalla saatiin kaunisteltua totuutta. Vastustajan toimista puhuttaessa käytettiin silti propaganda-termiä, kuten nykyäänkin²¹, sen saavuttaman maineen vuoksi. Vihollisen psyykeen pyrittiin vaikuttamaan aina strategiselta tasolta tavalliseen rivimieheen asti. Kotirintamalla vahvistettiin oikeutusta omille sotateoille ja vastustajan harjoittama psykologinen vaikuttaminen esitettiin valheellisena propagandana. Lisäksi huomattiin totuuteen perustuvien asioiden esittämisen toimivan tehokkaammin kuin valheeseen²². Suomalaiset käyttivät tätä hyväkseen julkaistessaan todellisia kuvia talvisodassa motteihin jääneestä Neuvostoliiton kalustosta ja lumeen jäätyneistä sotilaista.

Terminä psykologisesta sodankäynnistä siirryttiin psykologisiin operaatioihin (PsyOps) Vietnamin sodan aikaan.²³ Psykologisen sodankäynnin sisältöön kuului vaikuttaminen vastusta-

¹⁵ Halonen (2005).

¹⁶ Rantapelkonen (2002), s. 24.

¹⁷ Rantapelkonen (2002), s. 24.

¹⁸ Halonen (2005), s. 13.

¹⁹ Sirén (2011), s. 203.

²⁰ Sirén (2011), s. 202.

²¹ Nato (2009a), kohta 0108c, ”- - the adversary’s command, control and communications infrastructure and propaganda facilities - -”

²² Siren (2012), s. 84.

²³ Siren (2011), s. 203.

jaan, omiin kansalaisiin ja muihin neutraaleihin vastaanottajiin, joten sana ”sodankäynti” myös omia kansalaisia vastaan ei kuulostanut hyvältä. Psykologiset operaatiot, varsinkin vastustajaan kohdistettuna luovat termillisesti mielikuvan tarkoin suunnitelluista toimista eikä harkitsemattomalta loanheitolta, jota voisi kutsua propagandaksi. Psykologisten operaatioiden tarkoituksena on vaikuttaa halutun kohderyhmän havaintokykyyn, mielipiteisiin ja käyttäytymiseen²⁴. Tärkeää tässä on huomata, että psykologisia operaatioita suoritetaan jatkuvasti eikä ainoastaan ”sodan aikana”.

Informaatioteknologian kehitys ja sen mukanaan tuomat mahdollisuudet tavoittaa entistä suurempi kohdeyleisö johti psykologisten operaatioiden muuttumiseen terminä informaatio-sodankäynniksi. Informaatio-sodankäynnin tarkoituksena on hallita informaatioteknologiaa ja itse informaatiota ylläpidon saamiseksi vastustajasta²⁵. Informaatio-sodassa taistellaan tiedon ja informaation hankkimisesta, analysoimisesta ja jakamisesta. Oma informaatio suojataan ja pyritään vaikuttamaan vastustajan saamaan informaatioon ja sen saatavuuteen.²⁶ Tässä yhteydessä kineettisiä suorituskykyjä käytetään radio- ja tv-asemien sekä muiden viestivälineiden tuhoamiseen. Tällä tavoin kiistetään vastustajalta informaation saatavuus ja jaettavuus.

Länsimaat eivät ole viimeisintä Irakin sotaa lukuun ottamatta käyneet yhtään selvää ”perinteisen” sodankäynnin sotaa, jossa valtioiden asevoimat taistelisivat avoimesti toisiaan vastaan. Kriisien eskaloitumista sodiksi pyritään estämään kriisinhallinnan keinoin. Tässä yhteydessä informaatio-sodankäynnin termikin on muuttunut informaatio-operaatioiksi kuvastamaan rauhanomaisempaa ja prosessimaista luonnetta. Informaatio-operaatioiden tarkoitus on korostaa pehmeämpien suorituskykyjen käyttöä ja kokonaisvaltaisempaa lähestymistapaa.

Psykologiset operaatiot jäivät terminä elämään ja ne kuuluvat Naton määritelmässä osaksi informaatio-operaatioita. On kuitenkin huomattavaa, että Naton asiakirjoissa PsyOpsia tuodaan esille erikseen²⁷ korostaen kyseisen suorituskyvyn tärkeyttä. Psykologisen vaikuttamisen keinot ja perimmäinen tarkoitus eivät ole siis oleellisesti muuttuneet termien vaihdellessa propagandasta informaatio-operaatioihin käytettävästä kontekstista riippumatta. Naton ohjausasiakirjan mukaan PsyOps perustuu kuitenkin virallisesti totuuteen, faktoihin ja todennettavaan informaatioon²⁸.

²⁴ Virta (2004), s. 29.

²⁵ Sirén (2011), s. 204.

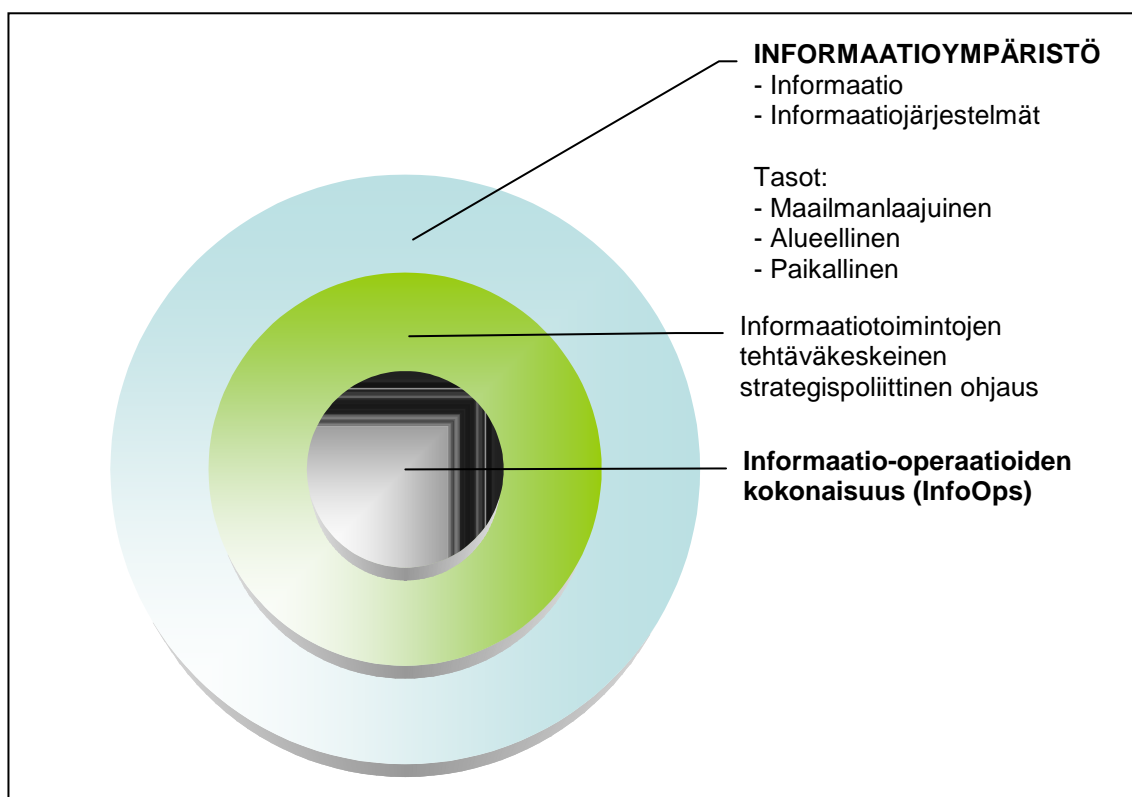
²⁶ Sirén (2011), s. 10.

²⁷ Nato (2009b), kohta 2-1a: ”- - the coordinated and appropriate use of NATO Communications activities and capabilities - Public Diplomacy, Public Affairs (PA), Military Public Affairs, Information Operations (Info Ops) and *Psychological Operations (PSYOPS)*, - -”

²⁸ Nato (2003), kohta 5.

3.3 Psykologiset operaatiot osana Naton informaatio-operaatioita

Tässä aluvussa käsitellään informaatio-operaatioita ja psykologista vaikuttamista Naton näkemyksestä ymmärtää informaatio-operaatioiden kokonaisuus. Informaatio-operaatiot koostuvat kuudesta päätoiminnoista sekä lisätoiminnoista. Päätoiminnot ovat psykologiset operaatiot (Psychological Operations; PsyOps), sotilaallinen harhauttaminen (Military Deception), elektroninen sodankäynti (Electronic Warfare; EW), tietoverkko-operaatiot (Computer Network Operations; CNO), operaatioturvallisuus (Operations Security; OpSec) ja informaatioturvallisuus (Information Security; InfoSec). Lisätoimintoja ovat siviili-sotilasyhteistyö (Civil-Military Co-operation; CIMIC), avainhenkilötapaamiset (Key Leader Engagement; KLE), joukkojen ja johtajien esiintyminen operaatioalueella (Presence, Posture & Profile; PPP) ja perinteinen kineettinen vaikuttaminen. Julkisuussuhteiden hoito (Public Affairs; PA) liittyy olennaisena osana informaatio-operaatioiden kokonaisuuteen.²⁹ Informaatio-operaatioiden muilla toimilla vaikutetaan vastustajaan tai operaatio-alueen väestöön. Julkisuussuhteiden hoito kohdentuu kotimaiseen ja ulkomaiseen mediaan sekä yleisöön. Yhteistoiminta ja koordinointi ovat tärkeää haluttujen viestien välittämisessä, vaikka eri toiminnoilla on omat kohdeyleisönsä³⁰.

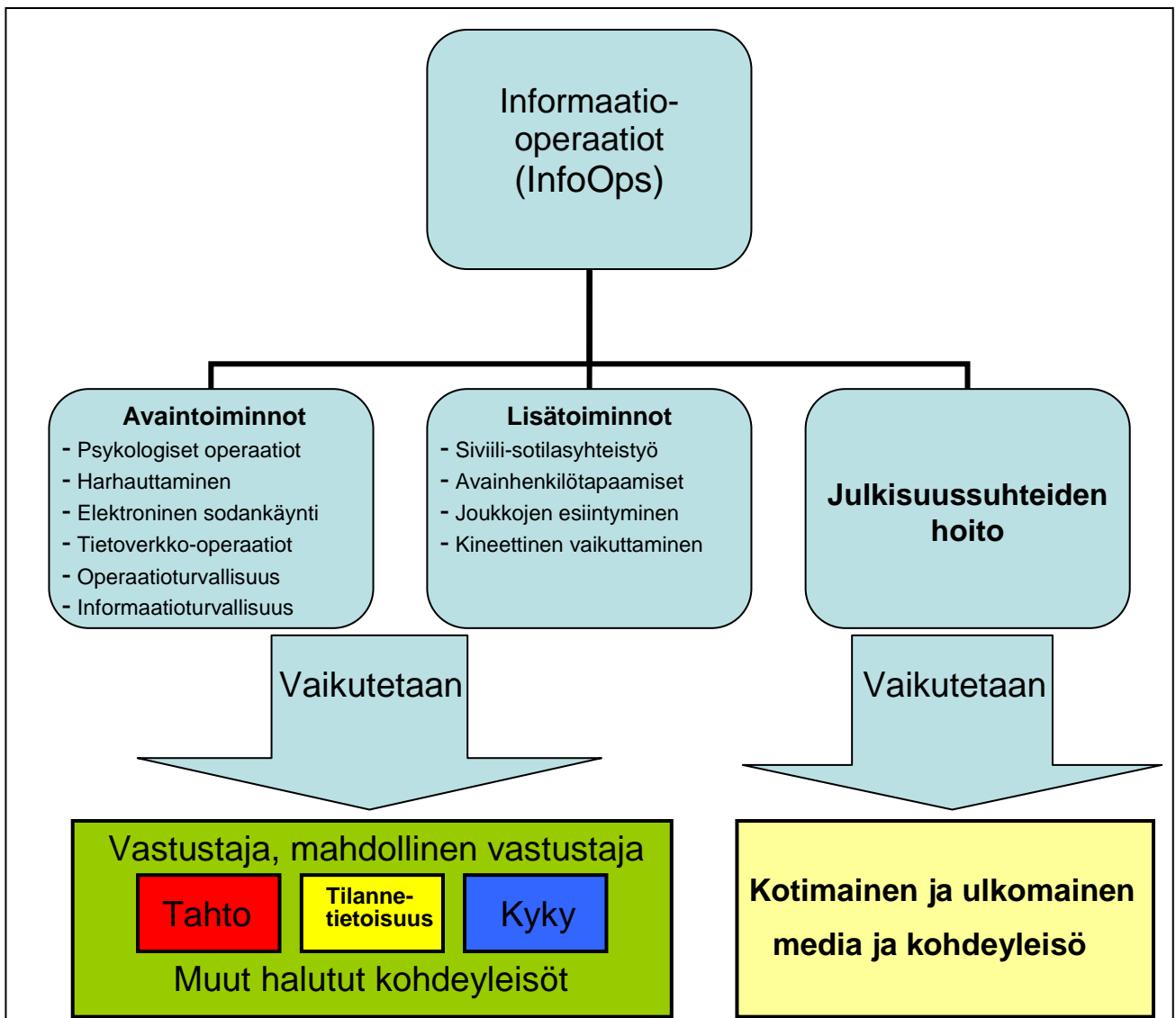

Informaatio-operaatioiden sijoittuminen informaatioavaruuteen³¹

²⁹ Nato (2009a), kohdat 0120–0133; myös Sirén (2011), s. 18.

³⁰ Nato (2009a), kohta 0132.

³¹ Mukaillen Nato (2009a), kohta 0141, kuva 1.2.

Informaatio-operaatioiden toiminnot ja vaikutuskohteet³²

Psykologiset operaatiot ovat erottamaton ja välttämätön osa nykypäivän yhteiskunnassa niin poliittisessa, sotilaallisessa kuin taloudellisessa kontekstissa. Yli kahdella miljardilla ihmisellä on mahdollisuus käyttää internetiä³³, joten maailman tapahtumat välittyvät erittäin lyhyessä ajassa pieneltäkin tapahtumapaikalta lähes koko maailman tietoisuuteen. Psykologisilla operaatioilla vaikutetaan valittujen kohteiden havaintoihin, asenteisiin ja käyttäytymiseen. Tarkoituksena on saada kohteet myötämielisiksi omalle toiminnalle ja näin saavuttaa poliittiset ja sotilaalliset tavoitteet³⁴. Samaan aikaan pyritään estämään vastustajaa käyttämästä psykologisen vaikuttamisen keinoja Naton joukkoja vastaan. Psykologisten operaatioiden tarkoituksena on heikentää vastustajan tahtoa, vahvistaa myötämielisten toimintaa ja voittaa sitoutumattomien tuki³⁵.

³² Mukaillen Nato (2009a), kohta 0141, kuva 1.2.

³³ ITU.

³⁴ Nato (2009a), kohta 0121.

³⁵ Nato (2003), kohta 1.

Informaatio-operaatioiden eräänä tarkoituksena on tuottaa ja levittää samaa yksinkertaista sanomaa jatkuvasti niin rauhan, sodan, kriisin kuin konfliktin aikana. Jokaisen toimijan on edettävä saman yhtenäisen ennalta sovitun toimintalinjan mukaisesti, jotta vakuuttavuus ulkopuolisten silmissä säilyy. Asenteiden ja ilmapiirin jatkuva tarkkailu ja seuranta ovat ensiarvoisen tärkeitä arvioitaessa toteutetun operaation vaikutuksia niin lyhyellä kuin pitkällä tähtäimellä.³⁶ Kuten aiemmin todettiin, PsyOps perustuu tosiasioihin. Psykologisten operaatioiden ei ole tarkoitus kertoa valheita kohdeyleisölle, vaan saada oma selkeä ja totuudenmukainen viesti vaikuttamaan halutussa kohdeyleisössä tavalla tai toisella. Menetelmänä viestin levittämiseen voidaan käyttää televisiolähetystä, internetiä, lentolehtisten pudottamista lentokoneesta tai kuulutuksia kovaäänisillä.

Psykologiset operaatiot jaetaan strategisiin (Strategic PsyOps, SPO), operatiivisiin (Crisis Response PsyOps, CRPO) ja taktisiin (Combat PsyOps, CPO) psykologisiin operaatioihin.³⁷ Strategiset psykologiset operaatiot ovat valtiotasoisia ja niiden päämäärät ovat pääosin poliittisia. SPO:n tarkoituksena on vähentää vastustajan valmiutta konfliktiin ja halua taisteluun. Operatiiviset psykologiset operaatiot suoritetaan operatiivisella sekä taktisella tasolla. Ne suunnataan operaatioalueen paikallisväestölle, ja niiden tarkoituksena on luoda Naton joukoille myötämielinen toimintaympäristö. Taktiset psykologiset operaatiot suunnataan operatiivisella ja taktisella tasolla vihollisen joukkoja vastaan tarkoituksena vaikuttaa vihollisen tahtoon jatkaa taistelua.³⁸

Strategisen tason psykologisia operaatioilla (SPO) tarkoitetaan yleisesti länsimaissa kansallisen tason psykologisia operaatioita. SPO on suunnattu ystävällismielisiä, vastustajan, potentiaalisen vastustajan tai neutraaleja kohderyhmiä vastaan. Nato ei itse toteuta strategisen tason psykologisia operaatioita, vaan näkee ne jokaisen jäsenvaltion kansallisena velvoitteena.³⁹ Nato voi kuitenkin tarjota foorumin, jossa jäsenvaltiot voivat koordinoita SPO:ta⁴⁰. Seuraavassa kappaleessa esitellään strategisen kommunikaation käsite, jota voidaan jossakin määrin pitää SPO:n synonyyminä.

³⁶ Nato (2007), kohta 2.

³⁷ Nato (2003), kohta 8.

³⁸ Nato (2003), kohdat 9.–11.

³⁹ Sirén (2011), s. 206.

⁴⁰ Nato (2003), kohta 9b.

3.4 Strateginen kommunikaatio kokonaisvaltaisena lähestymistapana

Strategisella kommunikaatiolla tarkoitetaan sellaista kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jolla viranomaisyhteistyön, diplomatian, julkisuussuhteiden hoitamisen, informaatio-operaatioiden sekä kauppaa- että sotilaspolitiikan keinoin edistetään kansallisia etuja osana läntistä arvomaailmaa sekä kotimaassa että ulkomailla kaikissa valmiustiloissa. Strateginen kommunikaatio on luonteeltaan prosessi, jossa samaa perusviestiä, narratiivia, pyritään proaktiivisesti levittämään edellä mainitulla keinovalikoimalla sekä toimimaan narratiivin mukaisesti. Strategisen viestinnän vaikuttavuutta on voitava arvioida, jotta voidaan puhua strategisesta kommunikaatiosta, ja jotta viestinnän sisältöä ja toteutusta voidaan tarvittaessa muuttaa strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi.⁴¹

Strategiseen kommunikaatioon sisältyy olennaisena osana oma perusviesti. Tarkoituksena on sanojen ja tekojen yhtäläisyys valtion kansallisessa ja kansainvälisessä toiminnassa. Oma perusviestiä toistamalla pyritään ”voittamaan muut omalle puolelle” kohdentamatta viestiä jotain tiettyä toimijaa kohtaan.⁴² Naton perusviesti on määritelty seuraavasti: ”Nato is a democratic, multinational alliance uniting across borders to guard, with courage and competence, against threats to our homes⁴³”. Suomella ei ole tällaista määriteltyä perusviestiä.

Strategiseen kommunikaatioon liittyvä haaste lienee löytää sellaisia psykologisia vaikutustapoja, joilla haluttujen kohdeyleisöjen käytös ja erityisesti arvo- ja identiteettirakenne saadaan muuttumaan halutulla tavalla. Vaatimuksena on myös kohdeyleisöjen arvo- ja identiteettirakenteen ymmärtäminen. Se ei silti tarkoita sitä, että kaikkea tarvitsisi hyväksyä. Esimerkiksi Venäjän suurvaltapyrkimyksiä tulee ymmärtää, mutta ei hyväksyä. Se tarkoittaa sitä, että epäkohtia havaitessa niitä ei voi ohittaa hiljentymällä. Kylmän sodan aikaisten kommunistihallintojen hirmuteot yleensä sivuutettiin olankohautuksella läntisissä medioissa. Presidentti Ronald Reagan otti asian esille vuonna 1983 tuomitessaan Neuvostoliiton ”pahan valtakunnaksi”.⁴⁴ Tästä on luontevaa siirtyä käsittelemään Venäjää ja sen tapaa toimia ja esiintyä kansainvälisissä suhteissa.

⁴¹ Sirén (2011), s. 4; Nato (2009b), kohta 2-1a: ”Nato Strategic Communications: the coordinated and appropriate use of NATO communications activities and capabilities - Public Diplomacy, Public Affairs, Military Public Affairs, Information Operations and Psychological Operations, as appropriate - in support of Alliance policies, operations and activities, and in order to advance NATO’s aims.”

⁴² Sirén (2010), s. 117.

⁴³ Nato (2009b), kohta 4-1a.

⁴⁴ Sirén (2010), s.118–119.

4. VENÄLÄINEN SODANKÄYNTIOPPI JA PSYKOLOGINEN VAIKUTTAMINEN

4.1 Venäläistä sodankäyntioppia historiasta nykypäivään

Venäläinen sotataito pohjautuu venäläisten omien sotataidon teoreetikkojen oppeihin.⁴⁵ Generalissimus Aleksander Suvorov (1730–1800) oli Venäjän maineikkain sotapäällikkö. Suvorovin teesejä olivat nopeus, yllätyksellisyys, todenmukainen ja kova koulutus sekä rohkeus. Suvorovin mukaan vaaraa ei pitänyt pelätä, mutta uhkarohkeutta hän ei hyväksynyt. Sellaiset Suvorovin teesit kuten ”liike ei saa pysähtyä”, ”uupumaton takaa-ajo” ja ”harjoittele ankarasti - taistele helposti” ovat tunnettuja nykyäänkin. Perääntymistä Suvorov ei hyväksynyt kuin sellaisissa tilanteissa, joissa perääntymisestä seuraa välittömästi hyökkäys. Joukkoja ei kuitenkaan saanut Suvorovin mielestä tapattaa turhaan. Johtajien tuli tutustua sotamiehiin ja inspiroida heitä taistelussa, sillä ”taistelua ei voida voittaa kabinetissa”.⁴⁶ Suvorov uskoi, että taistelijoiden taidot ja henkinen asenne olivat keskeisessä asemassa taistelun lopputuloksen kannalta. Venäläiset ovat edelleen huolissaan ulkopuolisten toimijoiden vaikuttamismahdollisuuksista yksittäisen venäläisen sotilaan tai kansalaisen mieleen Venäjälle epäedullisella tavalla.⁴⁷

Mihail Tuhatsevskin (1893–1937) ajatuksena oli viholliseen vaikuttaminen koko operaatioalueen syvyydellä. Tuhatsevski korosti Suvorovin tavoin nopeutta taistelutoimien suorittamisessa. Maa- ja ilmavoimien yhteisoperaatioissa joukot suunnataan vihollisen rintaman lävitse *syvään taisteluun*. Syvän taistelun ideana on lamauttaa vihollisen toiminta yhtäaikaaisesti koko puolustusvyöhykkeen syvyydellä. Ilmavoimien ja tykistön tulenkäytöllä vaikutetaan viholliseen etulinjasta aina kaukasiin huoltokeskuksiin. Nopeat moottoroidut ja mekanisoidut yksiköt siirtyvät pitkiä matkoja lyhyessä ajassa murretun etulinjan läpi vihollisen selustaan. Puna-armeija ryhtyikin mekanisoimaan joukkojaan 1930-luvulla⁴⁸. Neuvostoliiton marsalkka Tuhatsevski joutui Stalinin upseerikunnan puhdistuksen uhriksi vuonna 1937.⁴⁹ Tuhatsevskin ajatukset syvästä taistelusta ja läpimurron aiheuttamasta sekasorrosta vihollisen joukkojen mieliin jäivät elämään venäläiseen sotataitoon.

⁴⁵ Mäkelä (2008), s. 251.

⁴⁶ Nieminen (2009).

⁴⁷ Saarelainen (1999a), s. 51

⁴⁸ Nieminen (2009).

⁴⁹ Mäkelä (2008), s.251.

Stalin iskosti puna-armeijaan Suvorovin hyökkäyshenkisyyttä ja voitontahtoa. Joukkoja ja tulta käytettiin massamaisesti, sillä usko raa'an voiman ylivertaisuuteen oli vallannut venäläiset.⁵⁰ Venäläisen näkemyksen mukaan vahvaan valtioon kuuluvat vahvat asevoimat. Kommunistisella ideologialla yhdistettiin kansa yhteiseen taistoon ”imperialisteja” vastaan. Venäläisissä asevoimien oppaissa ja ohjesäännöissä on nykyäänkin mainittu vaatimuksia joukkojen ja johtajien rohkeudesta ja päättäväisyydestä taistelutehtävien suorittamisessa, mikä kuvastaa Venäjän pyrkimystä kasvattaa varauksetonta uhrimieltä valtiota kohtaan.

Venäläiset ovat kehittäneet sotataitoaan, sotavarustustaan ja doktriinejaan käytyjen sotien ja muiden aseellisten konfliktien perusteella. Persianlahden sota vuonna 1991 oli merkittävä tapahtuma myös venäläisen sotataidon ja ajattelun kehittymisen kannalta, sillä venäläiset pitivät Persianlahden sotaa ensimmäisenä nykyaikaisena sotana, jossa informaatioidankäynnin menetelmiä käytettiin laajamittaisesti ja tuloksellisesti⁵¹. Venäläiset arvioivat tuolloin elektronisen sodankäynnin ja täsmäaseiden käytön oleelliseksi osaksi uutta sodan kuvaa. Informaatioidankäynnin menetelmät ja käyttömahdollisuudet määritettiin Venäjällä tärkeiksi tutkimuskohteiksi. Ilmavoimien ja kauaskantoisten asejärjestelmien suorituskyvyn osuutta sota-toimissa analysoitiin tarkasti syvän taistelun opin mukaisesti. Kenraalimajuri I. N. Vorobjevin vuonna 1992 tekemien havaintojen mukaan strategian ja operaatiotaidon merkitys korostui taktiikan merkityksen vähentyessä, sillä taistelun voittaminen ei ollut enää välttämätöntä sodan voittamiseksi. Vorobjevin huomiot havainnollistavat hyvin venäläiselle sotataidolle tyyppillistä holistista ajattelua eli tapaa ajatella asioita kokonaisvaltaisesti (kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa). Amiraali V. S. Pirumov totesi vuonna 1992 kirjoituksessaan, että sodan tärkein päämäärä on vastustajan alueen valtaamisen sijaan poliittisen ja sotilastaloudellisen kyvyn lamauttaminen ja voittajan herruuden takaaminen poliittisella foorumilla tai taloudessa⁵².

Venäjän nykyinen voimassaoleva sotilasdoktriini hyväksyttiin 5.2.2010. Se on määritelty perusasiakirjaksi, jossa määritellään valtiojohdon linjauksia Venäjän aseelliseksi suojelemiseksi ja miten siihen varaudutaan. Vaikka Nato pitää Venäjää kumppanina, Venäjä näkee neuvostoperinteensä mukaisesti Natoa edelleen keskeisenä vaarana, mutta ei enää virallisesti uhkana⁵³. Käytännössä Venäjällä on ollut sama näkemys Natosta sen perustamisesta lähtien. Venäjän näkemyksen mukaan nykyään siihen ei kohdistu suoraa laajamittaisen sodan uhkaa, mutta

⁵⁰ Nieminen (2009).

⁵¹ Saarelainen (1999b), s. 248.

⁵² Saarelainen (1999a), s. 32–33.

⁵³ Forss, jne. (2011), s. 20; Venäjän sotilasdoktriini (2010), kohta 8a: ”The desire to give the power potential of the North Atlantic Treaty Organization (NATO) with global functions that are implemented in accordance with international law, to bring the military infrastructure of the countries - members of NATO to the borders of the Russian Federation, including through the expansion of the bloc:”

sotilaallisen vaaran mahdollisuus lisäänty⁵⁴. Tällaista tilannetta varten venäläiset näkevät ydinaseet tärkeänä tekijänä Venäjän turvallisuuden takaamisessa. Venäjä on valmis käyttämään ydinasetta, myös ehkäisevästi, jos Venäjää tai sen liittolaista uhataan ydinaseella, joukkotuhoaseella, perinteisen asevoiman käytöllä tai jos Venäjä kokee olemassaolonsa valtiona uhatuksi⁵⁵. Venäjä pitää myös oikeutenaan käyttää aseellista voimaa itsensä tai liittolaistensa puolustamiseen⁵⁶. Doktriinista voidaan havaita pyrkimys vaikuttaa lukijaan psykologisesti. Venäjä haluaa näyttäytyä mahtavana ja itsevarmana toimijana, jolla on oikeus puolustaa itseään ja etujaan käyttämällä äärimmäistä aseellista voimaa myös rajojensa ulkopuolella.

4.2 Venäläinen näkemys psykologisesta vaikuttamisesta: informaatio-psykologinen sota

Venäjällä on pitkä psykologisen sodankäynnin ja psykologisen vaikuttamisen perinne. Neuvostoliiton harjoittama propaganda esimerkiksi talvisodan aikaan muistetaan yhä Suomessa. Toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliiton propaganda kohdistui Yhdysvaltoihin ja Natoon. Avaintemoina olivat läntinen aggressiivisuus, kapitalismi ja imperialismi, läntinen militarismi, kansainvälisten neuvottelujen vastustaminen, lännen sisäiset, poliittiset, taloudelliset ja sosiaaliset vastakkainasettelut, kommunistisen yhtenäisyyden uhkaaminen, Naton sisäiset ongelmat, Yhdysvaltojen epäluotettavuus ja vihollisen liittoutuminen⁵⁷. Sama retoriikka jatkuu Venäjän virallisissa asiakirjoissa Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen⁵⁸, kuten todettiin esimerkiksi Venäjän sotilasdoktriinin kohdalla. Venäjän mielestä Neuvostoliiton hajoaminen oli Naton ja Yhdysvaltojen onnistuneen informaatiotodankäynnin seuraus⁵⁹. Koko Venäjän yhteiskunnan kehittämisessä otetaan edelleen vahvasti huomioon sotilaalliset näkökohdat ja maata johtavat turvallisuuselimet. Informaatiotodankäynnin nähdään vaikuttavan edelleen aina ja kaikkialla, myös rauhan aikana⁶⁰.

Venäläisille käsitteille ja määritelmille on tunnusomaista niiden sisällön eroaminen vastaavista länsimaisista termeistä⁶¹. Informaatiotodankäynti-termiä ei käytetä eikä käsitetä samalla tavalla Venäjällä kuten länsimaissa, vaan sen sijaan Venäjällä käytetään sellaisia termejä kuten informaatiotodankäynti (informatsionnaja vojna), informaatiotodankäynti (informatsionnoje pro-

⁵⁴ Venäjän sotilasdoktriini (2010), kohta 7.

⁵⁵ Venäjän sotilasdoktriini (2010), kohta 22.

⁵⁶ Venäjän sotilasdoktriini (2010), kohta 20.

⁵⁷ Berger (2010), s. 13.

⁵⁸ Venäjän informaatiotodankäynnin doktriini (2000), ”- - depreciation of spiritual values, the propaganda of specimens of mass culture based on the cult of violence or on spiritual and moral values contrary to the values adopted in Russian society - -”

⁵⁹ Saarelainen (1999b), s. 256.

⁶⁰ Mäkelä (2008), s. 253.

⁶¹ Saarelainen (1999b), s. 250.

tivoborstvo) ja informaatio-operaatio tai -taistelu (informatsionnaja borba). Usein termiin informaatio liitetään sana ”psykologinen”, jolla halutaan korostaa informaationsodankäynnin sisältävän psykologisen ulottuvuuden. Venäjällä ei ole tällä hetkellä yhtä virallista määritelmää koko informaatio-psykologiselle sodankäynnille, vaan on olemassa eri koulukuntia, jotka painottavat eri asioita ja menetelmiä⁶². Jaottelussa voidaan huomioida informaatio-tekniikka tai informaatio-psykologinen näkökulma tai niiden yhdistelmä⁶³. Tuon seuraavaksi esille kahden eri venäläisen asiantuntijan näkökulmat.

Amiraali V. S. Pirumovin mukaan informaationsodalla voidaan yleisesti ymmärtää niiden toimenpiteiden ja tilanteiden kokonaisuutta, jolla pyritään turvaamaan informaatioherruus suhteessa potentiaaliseen tai todelliseen viholliseen. Laajassa mielessä se on osapuolien välistä geopoliittista kilpailua, joka on luonnollista ja jolla on aina osuutensa valtioiden välisissä suhteissa niiden yhteistyön kehityksestä riippumatta. Suppeassa mielessä käsitettä voidaan soveltaa aseelliseen taisteluun. Tällöin pyritään saavuttamaan ja ylläpitämään informaatioetu ja -herruus viholliseen nähden.⁶⁴

V. I. Tsymbalin mukaan informaationsodankäynti on laajasti ymmärrettynä eräs kahden valtion välisistä vastatoimenpiteiden keinoista, jota käytetään pääasiassa rauhan aikana. Kohteena ovat erityisesti siviiliväestö, kansan yleinen ja sosiaalinen tietoisuus, valtion hallintojärjestelmät, tuotannon valvontajärjestelmät sekä tiede ja kulttuuri. Suppeasti ymmärrettynä informaationsodankäynti on eräs sotilaallisen toiminnan keinoista, jonka päämääränä on saavuttaa viholliseen nähden täydellinen ylivoima informaation tehokkuudessa, täydellisyydessä ja luotettavuudessa.⁶⁵

Molemmille määritelmille on yhteistä niin laajassa kuin suppeassa mielessä niiden kokonaisvaltaisuus, joka on ominaista venäläiselle ajattelutavalle. Siksi informaationsodankäynnin sotilaallista toimintaa ei haluta Venäjällä jakaa strategiseen, operatiiviseen tai taktisen tason vaikuttamiseen, koska taktisilla toimilla saattaa olla joissakin tapauksissa strategista merkitystä⁶⁶.

Venäläisessä ajattelutavassa informaationsodankäynnin peruspäämäärät ovat erilaiset sodan ja rauhan aikana. Sodan aikana toimitaan aktiivisesti ja avoimesti ja siten pyritään saavuttamaan informaatioherruus vihollisesta, mikäli siinä ei ole onnistuttu rauhan aikana. Rauhan aikana informaationsodankäynnin keinoja käytetään epäsuorasti ja salaisesti vähentämään vihollisen

⁶² Berger (2010), s. 8; Saarelainen (1999b), s. 250.

⁶³ Keir (2011).

⁶⁴ Saarelainen (1999a), s. 9–10.

⁶⁵ Saarelainen (1999a), s. 10–11.

⁶⁶ Ohra-aho (2000), s. 203.

informaatioresursseja ennen taistelutoimien aloittamista. Informaatio- ja tiedustelutoiminnan alkaminen, käynnissäolo ja sen seuraukset eivät välttämättä näy kohdeyleisölle.⁶⁷ Psykologisen vaikuttamisen keinot informaatio- ja tiedustelutoiminnan menetelmin ovat sen sijaan samantyyppisiä sodan ja rauhan aikana. Eversti S. A. Komov on esittänyt seuraavanlaisia menetelmiä⁶⁸:

1. Tietosulku. Tällä pyritään estämään joko kokonaan tai osaksi vihollisen tilannetiedon hankinta ja vaihto taistelujen valmisteluvaiheessa tai niiden aikana (Stalingrad 1941-1942, Persianlahden sota 1991, *Georgian sota vuonna 2008*⁶⁹).
2. Huomion kiinnittäminen haluttuun suuntaan. Tällöin pyritään luomaan joko todellinen tai näennäinen uhka vihollisen haavoittuviin kohtiin (sivustat, selustat, jne.) ja suuntaamaan sen toiminta pois todellisesta päätoimintasuunnasta (Normandia 1944)
3. Viholliset voimien sitominen toisarvoiseen suuntaan. (Kiovan vapautusoperaatio 1943)
4. Vihollisen uuvuttaminen jatkuvalla toiminnalla. Tällä pyritään pakottamaan vihollinen sille epäedullisiin tai hyödyttömiin toimiin, joiden seurauksena sen voimat hajaantuvat ja sen taistelukyky laskee.
5. Valetointa. Pyritään siihen, että luodaan toistuvasti uhka vihollisen haavoittuviin kohtiin kuitenkin toimimatta aluksi. Vihollisen valppauden turruttua isketään sen ehtimättä reagoida todelliseen suuntaan.
6. Voimien hajottaminen. Käytetään erityisesti diplomatiassa ja sillä pyritään viholliskoalition osavoimien pilkkomiseen. Tähän käytetään mm. disinformaatiota luomalla vastustajan valtiojohtolle väärä kuva todellisesta sotilaspoliittisesta tilanteesta ja aikaansaamalla ristiriitoja koalition sisälle sen sotilaallisen tai taloudellisen voiman alentamiseksi (*Viron patsaskiista vuonna 2007: Viron ja Naton suhteiden heikentäminen*).
7. Valheellinen rauhoittelu. Tällä pyritään vakuuttamaan vihollinen omasta puolueettomasta tai liittolaismaisesta suhtautumisesta siihen. Vakuutetaan, että käynnissä ei ole sotatoimien valmisteluja vaan kyseessä ovat koulutukselliset tms. toimet. Salassa valmistellaan kuitenkin hyökkäystä vastustajan kimppuun ensimmäisen sopivan tilaisuuden tullen (Operaatio Barbarossa 1941, *Georgian sota vuonna 2008*).
8. Pelottelu. Luodaan kuva omasta ylivoimasta (Persianlahden sota 1991).
9. Provosointi. Pyritään siihen, että vastustaja ryhtyy itselleen epäedulliseen toimintaan.
10. Ylikuormitus. Ristiriitaisen tietomassan syöttäminen vihollisen tietojärjestelmään.
11. Mielipiteen muokkaus.
12. Painostus. (Separatistinen toiminta Tshetsheniassa).

⁶⁷ Saarelainen (1999a), s. 7–8.

⁶⁸ Saarelainen (1999a), s. 14–15.

⁶⁹ *Kursivoidut lisäykset tutkijan näkemyksiä, eivät Saarelaisen alkuperäisiä.*

Venäläiseen toimintatapaan tietosulun osalta liittyy olennaisesti kineettinen vaikuttaminen, jolla pyritään estämään vastustajan tiedonhankinta ulkopuolisesta maailmasta tuhoamalla fyysisesti informaatiotekniikkaa kuten viestivälineitä, -laitteita ja -keskuksia. Tietoliikennelinjat ja -yhteydet katkaistaan. Tällöin halutulle alueelle muodostuu tila, jonne ei välity tietoa eikä tietoa saada välitettyä ulospäin.⁷⁰

Edellä mainittuja menetelmiä tarkastellessa voidaan todeta, että refleksiivisen kontrollin teoria kuvaa hyvin venäläistä informatiivis-psykologista sodankäyntiä. Refleksiivisen kontrollin johtoaajuksena on saada vastustaja tekemään oman toiminnan kannalta haluttu päätös informaatiota manipuloimalla. Toimenpiteiden tarkoituksena on pakottaa vihollinen luopumaan alkuperäisestä suunnitelmasta tai tekemään epäedullisia päätöksiä, jotka lopulta kääntyvät sen vahingoksi. Refleksiivisen kontrolliin liittyy disinformaation käyttö. Disinformaatiolla tarkoitetaan informaation manipulointia ja väärän, osittaisen tai valheellisen tiedon syöttämistä kansakunnille, sosiaalisille ryhmille ja yksilöille.⁷¹ Venäjällä teoriaa sovelletaan sotilaallisessa toiminnassa strategisella, operatiivisella ja taktisella tasolla sekä ulko- ja sisäpolitiikassa. Kohteen sosiaalisten, älyllisten, psykologisten, eettisten ja ideologisten tekijöiden tunteminen on edellytys toiminnan onnistumiselle.⁷² Refleksiivinen kontrolli informaatioaseena voidaan käsittää tärkeämmäksi kuin aseellinen voima tavoitteiden saavuttamiseksi⁷³. Ironista kyllä, venäläiset tulkitsevat entisen Yhdysvaltain presidentin Ronald Reaganin SDI-hankkeen onnistuneeksi refleksiivisen kontrollin harjoittamiseksi, jolla saatiin Neuvostoliiton talous romahuttamaan.⁷⁴

Venäjä kokee myös Internetin uhkana omalle turvallisuudelleen⁷⁵. Massatiedotusvälineiden kasvanut rooli poliittisten prosessien ja hallitusten toimintamekanismien suunnan ja sisällön määrittäjänä on hallitseva kehityssuunta nykyaikaisen informaatioyhteiskunnan kehittymisessä. Venäläisten pelko informaatiohyökkäysuhasta liittyy kansallisten informaatioresurssien ja tietoliikenneyhteyksien turvallisuuden takaamiseen⁷⁶. Venäjän informaatioturvallisuuden doktriinissa on määritelty erilaisia uhkia tietojärjestelmiä ja itse tietoa kohtaan sekä toimenpiteitä näiden suojelemiseksi. Venäjä näkee edelleen uhkana yksittäiseen kansalaisen mieleen vaikuttamisen kommunistisen ideologian kadottua, koska sille ei ole syntynyt selkeää korvaajaa⁷⁷. Presidentti Medvedev esitti huolensa Pohjois-Afrikan ja Lähi-idän kansannousujen to-

⁷⁰ Rantapelkonen (2002), s. 91.

⁷¹ Saarelainen (1999a), s. 59.

⁷² Berger (2010), s. 17.

⁷³ Thomas (1999).

⁷⁴ Thomas (1997).

⁷⁵ Keir (2011).

⁷⁶ Saarelainen (1999b), s. 55

⁷⁷ Saarelainen (1999a), s. 52

teutumisista informaatiotekniikan avulla. Medvedevin mukaan vastaavanlaista skenaariota saatetaan yrittää Venäjää vastaan.⁷⁸

4.3 Suorittavat tahot: Valtion ja viranomaisten ohjaamaa toimintaa

Venäjällä psykologista sodankäyntiä ohjataan valtiojohtoisesti korkeimmalta poliittiselta tasolta. Psykologista sotaa johtaa presidentti apunaan turvallisuusneuvosto. Toimeenpanosta vastaavat presidentti, duuma, turvallisuusneuvosto, valtion tiedotuskeskukset, asevoimien komentaja ja yleisesikunta. Varsinaisia psykologisen operaatioiden joukkoja ei ole sotilasstrategisella tai operatiivisella tasolla.⁷⁹ Venäjällä valtion turvallisuuselimet ovat vastuussa informaationsodankäynnin käytännön toteuttamisesta laajassa merkityksessä.

Venäjä perusti Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen kansallisen informaatioturvallisuuden viraston, Valtion viestintä- ja informaatiolaitoksen (FAPSI), jota voitiin epävirallisesti kutsua myös Venäjän informaationsodankäynnin ministeriöksi⁸⁰. FAPSI muodostettiin entisen KGB:n (silloisen Neuvostoliiton turvallisuuskomitean) osista, jolloin siirtymävaiheessa Neuvostoliiton hajottua osa korkean tason informaatioturvallisuuden asiantuntijoista siirtyi järjestäytyneen rikollisuuden pariin. Näitä vanhoja yhteyksiä on todennäköisesti hyödynnetty viimeaikaisia tietoverkkohyökkäyksiä suoritettaessa. FAPSI:n tehtäviin kuului maan sisäisen mielitekijöiden ja sisäpoliittisen tilanteen kehittymisen seuraaminen ja raportointi maan turvallisuuselimille. FAPSI:lla oli laajat valtaoikeudet ja resurssit Venäjän informaatio- ja tietoliikenteen seuraamiseen.⁸¹ FAPSI:n toiminta lopetettiin vuonna 2003 ja tehtävät jaettiin Venäjän Federaation turvallisuuspalvelun (FSB), Tiedustelupäähallinnon (GRU) ja Venäjän Federaation Suojelupalvelun (FSO) kesken⁸². Tämä kuvastaa hyvin Venäjän sisäistä valtakamppailua, jossa informaatioturvallisuudesta vastaavan viraston merkitys ja tärkeys on selvästi tiedostettu.

Erään venäläisen näkemyksen mukaan informaatio-operaatioiden suorituskykyä rakennettaessa täytyy lähteä kokonaisvaltaisesta lähestymistavasta. Informaatio-operaatioiden joukoissa tulisi olla diplomaatteja, asiantuntijoita, toimittajia, kirjailijoita, julkaisijoita, tulkkeja, viestintäalan osajia, internet-suunnittelijoita ja hakkereita. Venäjän turvallisuuspalvelu FSB:n mukaan puolustautuminen informaatio-tekniisiä hyökkäyksiä vastaan ei ole yhden hallinnonalan,

⁷⁸ Keir (2011), ”Look at the situation that has unfolded in the Middle East and the Arab world... This is the kind of scenario that they were preparing for us, and now they will be trying even harder to bring it about.”

⁷⁹ Rantapelkonen (2002), s. 86.

⁸⁰ Keir (2011).

⁸¹ Saarelainen (1999a), s. 69.

⁸² Mäkelä (2008), s. 255.

esimerkiksi asevoimien, tehtävä, vaan tämän tason asioita pitäisi tarkastella Venäjän turvallisuusneuvostossa. FSB antoi myös ymmärtää, että se on jo kehittänyt mekanismeja ja toimintamalleja informaatio-teknisiä hyökkäyksiä vastaan.⁸³

Mikäli Venäjän asevoimat kehittää ja muodostaa strategiselle tasolle oman informaatio-operaatioiden joukkonsa, ne joutuisivat todennäköisesti tilanteeseen, jossa ne huomaisivat olevansa monien samantyyppisten toimijoiden joukossa. Informaatioympäristön toimintakentän laajuudesta huolimatta tilan puute saattaisi käydä ilmeiseksi, sillä nykyiset toimijat eivät ole todennäköisesti valmiita luopumaan tehtävistään ja saavutetuista asemistaan.⁸⁴

Erään venäläisen näkemyksen mukaan informaatio-operaatioiden joukkoihin soveltuvaa henkilöstöä on vaikeaa löytää asevoimista. Asevoimissa palvelevat eivät välttämättä kykene järjestelmästä ja kasvatuksesta johtuen joustavuuteen ja luovuuteen, jollaista tarvittaisiin informaatio-operaatioiden joukoissa. Asia ei ole tiedostettu ainoastaan Venäjällä, vaan myös Yhdysvalloissa on havaittu samantyyppisiä vaikeuksia.⁸⁵ On myös esitetty ajatuksia, että informaationsodankäynnissä ei tarvita suurta valtiollista toimijaa. Tässä palataan taas venäläiseen kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan. Venäjän valtio omistaa suuren osan maan tiedotusvälineistä ja tietoliikenneyrityksistä, tai sillä on vähintäänkin suuri valvontavalta niihin. Informaatio-operaatioiden joukot voivat olla ei-valtiollisia yksittäisiä toimijoita tai organisaatioita, joita valtio ”ohjeistaa” toimimaan haluamallaan tavalla. Venäjän puolustus- ja turvallisuuskomitean mukaan Venäjällä ei ole vielä erityistä informaationsodankäynnin osastoa asevoimissa, mutta se ei silti tarkoita, että heillä ei olisi kykyä hoitaa kyseisiä asioita⁸⁶. Tässä palataan osuvasti Neuvostoliiton hajoamisen seurauksiin, jolloin osa informaatioturvallisuuden osaajista siirtyi järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Tällaisten ei-valtiollisten toimijoiden käyttö on kannattavaa Venäjän kannalta, sillä mikäli jokin ryhmittymä tai yksittäinen hakkeri jää kiinni, niin Venäjä voi näyttäytyä viattomana osapuolena ja kiistää osallisuutensa tapahtumiin.

⁸³ Keir (2011), “- - The personnel of the Information Troops should be composed of diplomats, experts, journalists, writers, publicists, translators, operators, communications personnel, web designers, hackers and others - -”

⁸⁴ Keir (2011).

⁸⁵ Keir (2011), ”- - Deputy Commander US 24th Air Force, it is hard to find people who are “military minded but still competent to be cyber professionals.”

⁸⁶ Keir (2011).

5. PSYKOLOGINEN VAIKUTTAMINEN VIRON PATSASKIISTASSA JA GEORGIAN SODASSA

5.1 Viron ja Venäjän välinen patsaskiiista vuonna 2007

Patsaskiiista Viron ja Venäjän välillä vuonna 2007 nostatti psykologisia jännitteitä kansainvälisesti Viron, Venäjän, Euroopan Unionin (EU) ja Naton kesken⁸⁷. Patsaskiiistassa oli kysymys Neuvostoliiton vuonna 1947 pystyttämästä Pronssisoturi-patsaasta, jonka Viro halusi siirtää pois paikaltaan Tallinnan keskustasta. Yleisesti voidaan sanoa, että Viron venäläisvähemmistö ja Venäjä pitää Pronssisoturia ”Suuren Isänmaallisen sodan” kunnioitettavana muistomerkkinä, kun taas virolaiset pitävät Pronssisoturia Neuvostoliiton ylivallan symbolina. Monumentti on ollut kiistanalainen sen pystyttämisestä lähtien. Patsaskiiistassa sekä Viro että Venäjä pyrkivät saavuttamaan omat tavoitteensa psykologisen vaikuttamisen ja informaatio-operaatioiden menetelmiä käyttäen. Olennaista osaa kiistassa näyttelivät tietoverkko-operaatiot informaatio-operaatioiden avaintoimintana.⁸⁸

Venäjän tavoitteena oli saattaa tapaus kansainvälisiin mittasuhteisiin. Venäjä pyrki eristämään Viroa sen läntisistä liittolaisista, EU:sta ja Natosta, sekä heikentämään niiden välisiä suhteita. Patsaskiiistan seurauksena Venäjä saattoi saavuttaa poliittista liikkumavaraa Viron suhteen. Vähintäänkin Venäjä sai mahdollisen tapausesimerkin tulevien konfliktien perusteeksi tai syyksi.⁸⁹

Kiistan aikana pääosa suoritetuista informaatio-operaatioista oli psykologisia operaatioita, joiden kohteina olivat pääasiassa yksittäiset ihmiset tai yhteiskunnallinen päätöksenteko⁹⁰. Venäjä pyrki saamaan omalle toiminnalleen vahvan asenteellisen ja moraalisen tuen omilta kansalaisiltaan ja Virossa asuvalta venäläiseltä vähemmistöltä. Kansallistunnetta ja yhtenäisyyttä pyrittiin vahvistamaan syyttämällä Viroa Natsi-Saksan ihannoinnista ja fasismia vastaan taistelleiden muiston halventamisesta.⁹¹ Syytös esitettiin Venäjän duumassa jo ennen patsaan siirtämistä, joten se voidaan tulkita Venäjän valtiollisen toimijan suorittamaksi psykologisen vaikuttamisen toimeksi.

⁸⁷ Sirén (2012), s. 110.

⁸⁸ Aimonen (2008), s. 4–5.

⁸⁹ Sirén (2012), s. 111.

⁹⁰ Aimonen (2008), s. 18.

⁹¹ Aimonen (2008), s. 8–9.

Viro siirsi Pronssisoturin 27.4.2007 Tallinnan sotilashautausmaalle Viron hallituksen päätöksellä hätäistunnon jälkeen Venäjän varoituksista huolimatta. Varoituksen tueksi todennäköisesti Venäjä organisoi ja järjesti tietoverkkohyökkäyksiä Viron hallinnon verkkosivuille, organisoi Viron venäläisvähemmistön osallistumisen Viron vastaisiin mielenosoituksiin ja antoi Putin-mielisten Nashi-nuorten saartaa Viron Venäjän suurlähetystön Moskovassa⁹². Isänmaallisten ja innokkaiden nuorten käyttö oli harkittua Venäläistä psykologista vaikuttamista. Nuorten toimet voitiin tulkita aitoina reaktioina patsaskiihosta, eikä neuvostojärjestelmän kasvattien ehdollistettuna refleksinä. Lisäksi yleisesti nuorison innokkuudella voidaan myöhemmin selittää vakaviakin tekoja, jotka voidaan sopivan tilaisuuden tullen unohtaa.⁹³ Sen sijaan Venäjän oli helppo syyttää Viroa aggressiiviseksi ja fasisistiseksi poliisivaltioksi Viron poliisin käytettyä kovia otteita nuoria mielenosoittajia kohtaan.⁹⁴

Todennäköisesti Venäjä organisoi tietoverkkohyökkäyksiä virolaisille verkkosivustoille patsaskiihostan aikaan. Hyökkäysten suorittajia ja alkuperäimaita ei voida varmuudella todeta, mutta spekulatioissa on esitetty niiden tulleen Venäjältä. Yhtenä esimerkkitapauksena Viron Reformipuolueen internetsivusto turmeltiin asentamalla sinne väärrennetty viesti, jossa Viron pääministeri ja hallitus pyysivät venäläisiltä anteeksi ja lupasivat palauttaa Pronssisoturin alkuperäiselle paikalleen Tallinnan keskustaan.⁹⁵ Tietoverkkohyökkäyksiin liittyen on todennäköistä, että toteuttajina ovat olleet yksityiset hakkerit tai ryhmittymät, eikä mikään Venäjän virallinen toimija. Ei voida kuitenkaan sulkea pois mahdollisuutta, että tietoverkkohyökkäysten suunnittelija ja toimeksiantaja olisi ollut yksi tai useampi Venäjän valtion toimijoista.⁹⁶

Viron siirrettyä Pronssisoturin uuteen paikkaansa Venäjä kehotti EU:ta painostamaan Viron hallitusta uhaten Venäjän ja EU:n sekä Venäjän ja Naton suhteiden heikentymisellä⁹⁷. Väitettä tukeakseen Venäjä sulki Narvan sillan 13 tonnia raskaammalta liikenteeltä 9.5.2007. Syyksi venäläiset ilmoittivat sillan huonon kunnon. Liikenne palautettiin normaaliksi 17.5.2007.⁹⁸ Toinen toimenpide painostuksen tehostamiseksi oli silloisen Venäjän pääministerin Sergei Ivanovin 3.5.2007 pitämä puhe, jossa hän vetosi Venäjän kansalaisia ja yrityksiä boikotoimaan Viroa ja virolaisia tuotteita⁹⁹. Myöhemmin 17.7.2007 Venäjä määräsi öljyn, metallin ja hiilen viejät vähentämään Viron kautta kulkevia rautatiekuljetuksia. Suurimmat öljynviejät

⁹² Sirén (2012), s. 111.

⁹³ Aimonen (2008), s. 22.

⁹⁴ Sirén (2012), s. 111.

⁹⁵ Aimonen (2008), s. 12.

⁹⁶ Keir (2011).

⁹⁷ Sirén (2012), s. 112.

⁹⁸ Aimonen (2008), s. 16–17.

⁹⁹ Aimonen (2008), s. 33.

ilmoittivat puolittavansa toimitukset Viron kautta¹⁰⁰. Pääministerin Ivanovin vetoamus sai siis konkreettisen tuen venäläisiltä yrityksiltä.

Pronssisoturin tapaus osoitti, että Venäjää vastaan toimiminen aiheuttaa vääjäämättömästi jonkinlaisia pysyviä seurauksia. Patsaskiistasta ei todennäköisesti aiheutunut Venäjälle mitään pysyviä ongelmia, kun taas Viro kärsi negatiivisia taloudellisia vaikutuksia. Kokonaisuuden kannalta Venäjän toimia voidaan kuitenkin pitää strategisella tasolla epäonnistuneina. Venäjä ei saanut eristettyä Viroa läntisistä yhteisöistä haluamallaan tavalla.¹⁰¹ Tapaus tosin lisäsi venäläisten mielipidemittausten mukaan silloisen hallituksen suosiota Venäjällä¹⁰².

5.2 Venäjän ja Georgian välinen sota vuonna 2008

Venäjän ja Georgian välinen sota, niin kutsuttu viiden päivän sota, käytiin 8.–12.8.2008. Konfliktialueella oli ja on edelleen neljä osapuolta: Venäjä, Georgia, Etelä-Ossetian tasavalta ja Abhasian tasavalta¹⁰³. Jännitteet konfliktiksi puhkeamiselle olivat muodostuneet jo vuosia ennen varsinaisia sotatoimia elokuussa 2008. Virallisesti sota alkoi 7.8.2008 Georgian hyökkäyksellä Etelä-Ossetian tasavaltaan, jota Georgia piti kapinoivana maakuntanaan¹⁰⁴ ja halusi palauttaa sinne perustuslaillisen järjestyksen¹⁰⁵. Georgian hyökkäys Etelä-Ossetiaan tarjosi Venäjälle syyn aloittaa sotilaallinen hyökkäys Georgiaa vastaan, sillä Etelä-Ossetian alueella toimineet venäläiset rauhaturvaajat joutuivat Georgian aseellisen voiman vaikutuksen alaisiksi. Venäjän oman näkemyksen mukaan sillä oli oikeus suojella rauhanturvaajiaan, kun taas Georgian toimet nähtiin Venäjällä kansainvälisen lain vastaisena¹⁰⁶. Georgia syytti Venäjää Etelä-Ossetian separatistien tukemisesta ja täten siis yllyttämisestä koko konfliktiin. Venäjän kannalta taustalla vaikutti olennaisesti Georgian kiinnostus Nato-jäsenyyteen.¹⁰⁷

Georgian sodassa sekä Venäjä että Georgia pyrkivät hyödyntämään voimakkaasti informaatiosodankäynnin keinoja omien tavoitteidensa saavuttamiseksi. Strategisella tasolla Venäjä pyrki saamaan oikeutuksen omalle toiminnalleen kansainvälisen yhteisön silmissä.¹⁰⁸ Venäjä halusi todennäköisesti näyttää EU:lle ja Natolle, että Venäjä toimii etupiiriinsä kuuluvalla alueellaan omien etujensa mukaisesti ja on tarvittaessa valmis käyttämään myös sotilaallista

¹⁰⁰ Aimonen (2008), s. 37.

¹⁰¹ Sirén (2012), s. 112.

¹⁰² Aimonen (2008), s. 38

¹⁰³ Järvinen, jne. (2011), s. 119.

¹⁰⁴ Hollis (2011).

¹⁰⁵ Berger (2010), s. 111.

¹⁰⁶ Berger (2010), s. 111

¹⁰⁷ Järvinen, jne. (2011), s. 120.

¹⁰⁸ Järvinen, jne. (2011), s. 119–120.

voimaa. Venäjän toimet voidaan nähdä myös tarkoituksena osoittaa Georgian heikkous ja heikentää Naton yhtenäisyyttä.¹⁰⁹

Venäjä oli valmistautunut huolellisesti operaatioon etukäteen järjestämällä suuret sotaharjoitukset lähialueella, suorittamalla Georgian ilmatilan loukkauksia ja esittämällä poliittisissa puheissaan varoituksia koskien vastuuttomia pyrkimyksiä, jotka saattaisivat johtaa konflikteihin¹¹⁰. Varsinaisen sodan aikana sotatoimia suoritettiin konfliktin molempien osapuolien toimesta niin maalla, merellä, ilmassa kuin informaatioympäristössä. Venäjä onnistui kohtuullisesti sotilaallisten taistelutoimien ja informaatio-operaatioiden yhteensovittamisessa. Georgian valtionhallinnon verkkosivustoille suoritettiin verkkohyökkäyksiä viestiyhteyksien katkaisemiseksi. Samaan aikaan Venäjän asevoimien yksiköt tunkeutuivat Georgian alueelle aiemmin sotaharjoituksissa suunnitellulla tavalla.¹¹¹

Georgialla oli vaikeuksia saada välitettyä viestiä ulkomaailmaan sekä omille kansalaisilleen taistelutoimista palvelunestohyökkäysten vuoksi. Venäjä esti Georgian kommunikaation paikallisella tasolla väestöönsä ja strategisella tasolla muulle maailmalle. Venäjän kineettisten suorituskykyjen käyttö tuki kokonaisvaltaista psykologisen vaikuttamisen toimintaa. Tärkeitä siltoja pommitettiin Georgian fyysiseksi eristämiseksi muusta maailmasta ja georgialaisten poliisiautojen päältä ajettiin panssariajoneuvoilla¹¹². Venäläiset onnistuivat esittämään Georgian hallituksen kyvyttömänä puolustaakseen itsenäisyyttään sekä fyysisessä maailmassa että informaatioulottuvuudessa¹¹³. Venäjän havaitsi Georgian sodan aikana kuitenkin puutteita sekä sotilaallisessa toiminnassaan että informaatio-operaatioiden suorittamisessa. Läntinen media sai Venäjän toimista huolimatta riittävästi informaatiota sodan kehittymisestä.¹¹⁴ Venäjä sai Georgian sodasta paljon kokemusta ja käytännön oman kokonaisvaltaisen sotilaallisen toimintansa kehittämiseksi.

¹⁰⁹ Sirén (2012), s. 113.

¹¹⁰ Berger (2010), s. 136.

¹¹¹ Hollis (2011).

¹¹² Sirén (2012), s. 114.

¹¹³ Hollis (2011).

¹¹⁴ Keir (2011).

6. YHDISTELMÄ

Psykologinen vaikuttaminen on aina kuulunut tavalla tai toisella niin ihmisten kuin eläinten kanssa käymiseen. Urosleijonan karjunta ja tuuhea harja, riikinkukon pyrstösulat, myrkyllisyydestä värikkäällä nahalla varoittaminen ja gorillan pullistelu ovat kaikki psykologisen vaikuttamisen keinoja. Sotamaalaukset, hyvin istuvat puvut, täsmällinen sulkeistoiminta ja tietynlaiset erikoisaseman osoittavat symbolit kuten baretit vaikuttavat vastaanottajan ajatteluun. Kaikkia edellä mainittuja yhdistää niiden ominaisuus aiheuttaa mielikuvia, joiden kanssa totuudella ja oikealla suorituskyvyllä ei ole välttämättä mitään tekemistä.

Sodankäynti ei ole ainoastaan kineettisten suorituskykyjen käyttöä tai taistelua tilasta ja raaka-aineista, vaan myös taistelua ihmisten mielikuviin vaikuttamisesta. Nykyajan informaatioyhteiskunnassa informaatiotekniikka mahdollistaa maailman tapahtumien seuraamisen esimerkiksi monen uutistoimiston kautta, jotka esittävät valitsemansa uutiset haluamillaan tavoilla. Voidaan yleisesti sanoa, että paras totuus voittaa. Kun aikaisemmin aseet tappoivat ja haavoittivat, nyt sanat, kuvat, bitit ja virukset vaikuttavat tukkeuttavat, aiheuttavat informaatiohäkyä, vaikeuttavat luotettavan tilannekuvan muodostamista ja hidastavat päätöksentekoa. Informaatioaikana asevoimien ja viranomaisten toiminnassa keskeiseksi on noussut omien tieto- ja elektronisten järjestelmien toiminnan suojaaminen, henkisen kestokyvyn parantaminen ja väärän tiedon torjunta. Vastatoimenpiteinä pyritään estämään vastapuolen tiedon saantia, horjuttamaan saadun tiedon käytettävyyttä ja uskoa sen sisältöön sekä vaikeuttamaan päätöksentekoa.

Psykologinen vaikuttaminen ei ole ainoastaan psykologisten operaatioiden suorittamista osana informaatio-operaatioita, vaan jokainen informaatio-operaatioiden avain- ja lisätoiminto sisältää psykologisen vaikuttamisen elementin. Psykologinen vaikuttaminen on Naton näkökulmasta vaikuttamista valittujen kohteiden havaintoihin, asenteisiin, arvoihin ja uskomuksiin, ja tällä tavoin vaikutetaan halutun kohderyhmän havaintokykyyn, mielipiteisiin ja käyttäytymiseen. Tavoitteena on saada kohteet myötämielisiksi omalle toiminnalle ja näin saavuttaa poliittiset ja sotilaalliset tavoitteet. Samaan aikaan pyritään estämään vastustajaa käyttämästä psykologisen vaikuttamisen keinoja Naton joukkoja vastaan. Psykologisten operaatioiden tarkoituksena on myös heikentää vastustajan tahtoa, vahvistaa myötämielisten toimintaa ja voittaa sitoutumattomien tuki. Tähän voidaan pyrkiä myös strategisen kommunikaation kautta, jota voidaan pitää eräällä tavalla strategisen tason psykologisena vaikuttamisena.

Venäläinen sodankäyntioppi perustuu oppiin totaalisesta tuhosta, joka periytyy Neuvostoliiton ajoilta. Venäläisen sodankäyntiopin ja sodan kuvan piirteisiin sisältyy holistisen näemyksen mukaan kokonaisvaltaisuus. Nopeus, yllätyksellisyys, syvät operaatiot ja kauaskantoisen vaikuttaminen suorilla ja epäsuorilla menetelmillä kuuluvat venäläiseen ajatteluun toimittaessa niin diplomaattisessa, poliittisessa, sotilaallisessa tai taloudellisessa toimintaympäristössä. Oman panoksensa tähän tuovat informaatioympäristö ja -tekniikka sekä niiden suomat mahdollisuudet ja uhat. Venäjän mielestä politiikka on sotaa, ja Venäjällä on jo kokemusta valtion ja sen ideologian romahtamisesta (Neuvostoliiton hajoaminen). Venäjä mainitsee nykyisessä sotilasdoktriinissaan Naton vaikutusvallan leviämisen rajoillensa sotilaallisena vaarana. Nato ja Naton kehitys vaikuttaa keskeisesti venäläisen sodankäyntiopin kehitykseen.

Psykologinen vaikuttaminen ja informaatio-operaatiot ovat olennainen osa tämän päivän sotilaallisia konflikteja määrittelijästä tai näkökulmasta riippumatta. Ainostaan kineettisiä suorituskykyjä käyttämällä ei välttämättä päästä haluttuun lopputulokseen. Tällöin konventionaalisen asevoiman käytön tueksi on käytettävä myös epäsuoran lähestymistavan vaikutuskeinoja. Eräs tällainen vaikutuskeino on psykologinen vaikuttaminen, jonka toteutustapa on usein informaatio-operaatio. Naton näkemyksen mukaan informaatio-operaatioita suoritetaan prosessimaisesti tiettyyn sotilaalliseen operaatioon liittyen. Informaatio-operaatioiden jokainen avain- ja lisätoiminto sisältää psykologisen vaikuttamisen elementtejä, kuten esimerkiksi operaatioalueella toimivan sotilaallisen joukon ulkoinen esiintyminen.

Psykologinen vaikuttaminen on olennainen osa venäläistä kokonaisvaltaista lähestymistapaa nähdä Venäjän valtio psykologisen vaikuttamisen pääasiallisena tuottajana. Venäjän näkemyksen mukaan politiikka on sotaa, ja sotaa johdetaan korkeimmalta kansalliselta taholta. Täten on luonnollista, että Venäjällä korkean tahon viranomaiset ja viranomaisorganisaatiot vastaavat psykologisen vaikuttamisen suorittamisesta. Asevoimien piirissä erillistä psykologisen sodankäynnin yksikköä ei ole. Sen sijaan asevoimat suorittavat psykologista vaikuttamista näkyvimmin käyttämällä kineettisiä suorituskykyjä, eli esimerkiksi tuhoamalla infrastruktuuria tai tietoliikennetekniikkaa. Keskeinen venäläinen näkemys psykologiseen vaikuttamiseen on refleksiivisen kontrollin teoria, jonka mukaan vastustajalle tai muulle halutulle kohteelle annetaan sellaista informaatiota, että kohde tekee informaation antajan tahdon mukaisen päätöksen. Annettava informaatio voi olla totta, tai sitten muunneltua tai väärää, jolloin puhutaan disinformaatiosta. Tavoitteena on pakottaa kohde sellaisten päätösten sarjaan, jotka koituvat sen itsensä tuhoksi. Venäjällä refleksiivistä kontrollia käytetään sekä sisä- että ulkopoliitikassa. Tällöin voidaan päätellä, että Venäjä soveltaa refleksiivistä kontrollia suorittaessaan psykologista vaikuttamista.

Viron ja Venäjän välinen patsaskiista ja viiden päivän sota ilmentävät venäläistä tapaa suorittaa psykologista vaikuttamista. Patsaskiistassa välienselvittely ei eskaloitunut sotilaallisen voiman käytöksi, mutta venäläisten suorittamat informaatio-operaatiot ilmensivät hyvin venäläistä sodankäyntioppia. Venäjä pyrki vaikuttamaan Viroon kokonaisvaltaisesti informaatio-operaatioiden avaintoiminnoin ja nosti tapahtuman korkealle kansainväliselle tasolle. Viiden päivän sodassa Venäjä käytti myös kineettisiä suorituskykyjä informaatio-operaatioissaan avaintoimintojensa tueksi. Tapausesimerkeissä varsinaisten psykologisten operaatioiden suorittajina olivat Venäjän toimintatavan mukaisesti korkea-arvoiset poliittiset henkilöt, viranomaisorganisaatiot tai niiden toimeksiannolla toimineet yksityiset henkilöt tai ryhmittymät.

Tässä tutkimuksessa esiteltiin yleisellä tasolla Naton määritelmiin perustuen Venäjän suorittamia informaatio-operaatioita ja psykologista vaikuttamista venäläisen sodankäyntiopin mukaisesti tapausesimerkkien valossa. Hyvänä jatkotutkimuksen aiheena olisi tutkia psykologista vaikuttamista osana strategista kommunikaatiota liittyen Venäjän tapaan toimia maailmanpolitiikassa. Vaikka strateginen kommunikaatio on Naton määrittelemä ja läntisiä arvoja ajava kokonaisvaltainen psykologisen vaikuttamisen valtiojohtoinen lähestymistapa, sen toteuttamista on mahdollista tutkia Venäjän kansainvälisessä politiikassa lähtökohtia ja näkökulmaa tarpeellisesti muuttamalla. Jatkotutkimuksen voitaisiin toteuttaa myös venäläisestä sodankäyntiopiasta, jonka jatkuva tutkiminen on Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kannalta tärkeää. Nykyajan informaatiotekniikan yhteiskunnassa Suomen ollessa Naton rauhankumppani ja EU:n ja Venäjän välisellä rajapinnalla, tutkimus psykologisesta vaikuttamisesta on aina ajankohtaista.

LÄHTEET

PAINETUT LÄHTEET

Tuomi, Jouni; Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, Kustannus-osakeyhtiö Tammi, Livonia Print: Latvia

Saarelainen, Jorma (1999a) Näkemyksiä Venäjän informaatioidankäynnistä, Taktiikan tutkimuksia, Julkaisusarja 1, N:o 1/1999, Hakapaino Oy: Helsinki

Saarelainen, Jorma (1999b) ”Informaatioidankäynti - venäläinen näkökulma”, teoksessa Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa, Julkaisusarja 2, Taktiikan asiatietoa N:o 1/1999, Hakapaino Oy: Helsinki

Heiskanen, Mikko (2000) ”Informaatioidankäynti johtamissodankäynnin yläkäsitteenä”, teoksessa Johtamissodankäynti, Julkaisusarja 2, Taktiikan asiatietoa N:o 2/2000, Edita Oy: Helsinki

Ohra-aho, Harri (2000) ”Fyysinen tuhoaminen johtamissodankäynnin välineenä”, teoksessa Johtamissodankäynti, Julkaisusarja 2, Taktiikan asiatietoa N:o 2/2000, Edita Oy: Helsinki

Rantapelkonen, Jari (2002) Psykologiset operaatiot - Propagandasta informaatio-operaatioihin, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1, Taktiikan tutkimuksia N:o 1/2002, Edita Oy: Helsinki

Virta, Mika (2004) Psykologiset operaatiot osana sotilasjohtamista: Teoriaa ja käytäntöä perustasolla, Johtamisen laitos, Julkaisusarja 3 työpapereita 8, Edita Prima Oy: Helsinki

Halonen, Lauri (2005) Mielikuvat ovat tärkeämpiä kuin totuus - Propaganda ja sitä säätelevät sodan oikeussäännöt neljässä eri konfliktissa, Johtamisen laitos, Julkaisusarja 1, Tutkimuksia N:o 32, Hakapaino Oy: Helsinki

Mäkelä, Juha (2008) ”Venäläinen sodan kuva muutoksessa”, teoksessa Sota - Teoria ja todellisuus. Näkökulmia sodan muutokseen. Toimittaneet Raitasalo Jyri; Sipilä Joonas, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 24, Edita Prima Oy: Helsinki

Berger, Heidi (2010) Venäjän informaatio-psykologinen sodankäyntitapa terrorismin torjunnassa ja viiden päivän sodassa. Toimittanut Sirén Torsti, Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 1 - Tutkimuksia 5/2010, Edita Prima Oy: Helsinki

Sirén, Torsti (2010) ”Strateginen kommunikaatio ja psykologinen vaikuttaminen - Käsitys sotataidosta palaa juurilleen?”, teoksessa Tiede ja Ase, Suomen Sotatieteellisen Seuran vuosijulkaisu N:o 68, Hakapaino Oy: Helsinki

Sirén, Torsti (2011) ”Psykologiset operaatiot osana informaatio-operaatioita 2030”, teoksessa Strateginen kommunikaatio ja informaatio-operaatiot 2030. Toimittanut Sirén Torsti, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat N:o 7, Juvenes Print Oy: Helsinki

Järvinen, Olli; Mäntylä, Vesa; Tainiola, Markus; Viinamäki, Jussi; Wahlstein, Markus (2011) ”Strateginen ja operatiivinen harhauttaminen osa strategista kommunikaatiota - Mennyttä ja tulevaisuuden pohdintaa”, teoksessa Strateginen kommunikaatio ja informaatio-operaatiot 2030. Toimittanut Sirén Torsti, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat N:o 7, Juvenes Print Oy: Helsinki

Forss, Stefan; Kiiainlinna, Lauri; Inkinen, Pertti; Hult, Heikki (2011) Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 2: Tutkimuslauseita No 47, Edita Prima Oy: Helsinki

Nato-asiakirjat

Nato (2003) MC 402/1 “Nato Military policy on psychological operations”

Nato (2007) 422/3 “Nato Military policy on information operations”

Nato (2009a) AJP-3.10 “Allied Joint Doctrine for information operations”

Nato (2009b) AD 95-2 “ACO Strategic Communications”

Painamattomat lähteet

Aimonen, Tuomo (2008) Selvitys Viron ja Venäjän patsaskiistaan liittyneistä informaatio-operaatioista, Johtamisen laitoksen Julkaisusarja 3, Työpapereita 12/2008, Helsinki

Nieminen, Jarmo (2009) Suvorov - kiistelty voittamisen taito, luento MPKK:lla 22.11.2009. Aineisto tekijän hallussa.

Sirén, Torsti (2012) Affecting Group-self At War, Julkaisematon käsikirjoitus, aineisto tekijän hallussa.

Internetlähteet

Kansainvälisen televiestintäliitto (ITU) [<http://www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/> / 17.4.2012]

Venäjän sotilasdoktriini (2010) [<http://www.scrf.gov.ru/documents/33.html> / 17.4.2012], käännetty Google Translatella

Venäjän informaatioturvallisuuden doktriini (2000) [<http://www.mid.ru/bdomp/ns-osn-doc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/2deaa9ee15ddd24bc32575d9002c442b!OpenDocument> / 17.4.2012], myös venäjäksi [<http://www.scrf.gov.ru/documents/6/5.html>]

Thomas, Timothy (1997) Russian Information-Psychological Actions: Implications for U.S. PSYOP [<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/fmso/psyop.htm> / 17.4.2012]

Thomas, Timothy (1999) Human Network Attacks [<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/fmso/humannet.htm> / 17.4.2012]

Giles, Keir (2011) “Information Troops” - a Russian Cyber Command? [http://www.conflictstudies.org.uk/files/Russian_Cyber_Command.pdf / 17.4.2012]

Hollis, David (2011) Cyberwar Case Study: Georgia 2008 [<http://smallwarsjournal.com/blog/docs-temp/639-hollis.pdf>]